

Suomi osaamisen kärjessä 2030

OAJ:N TULEVAISUUSTYÖ
väliraportti

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	3
2. KOULUTUKSEN JA KASVATUKSEN ARVOPOHJA	4
3. MUUTOSVOIMIEN VAIKUTUS KOULUTUS- JA KASVATUSJÄRJESTELMÄÄN 1996–2013	4
Koulutuspolitiikka	4
Talous	7
Sosiaaliset tekijät	8
Ekologia	8
4. MUUTOSVOIMIEN VAIKUTUS KOULUTUS- JA KASVATUSJÄRJESTELMÄÄN VUOSINA 2014–2030	9
Koulutuspolitiikka	9
Talous	10
Sosiaaliset tekijät	11
Teknologia	11
Ekologia	12
5. OPETTAJUUDEN MUUTOS 2030	13
Opettajuuden muutoksen tavoitekuva	13
Opettajuuden muutoksen uhakuva	16
6. ERI KOULUTUSASTEIDEN TULEVAISUUSKUVAT 2030	17
Varhaiskasvatus, tavoitetila	17
Varhaiskasvatus, uhakuva	19
Peruskoulu, tavoitetila	20
Peruskoulu, uhakuva	21
Toinen aste, yhteinen tavoitetila	22
Ammatillinen peruskoulutus, tavoitetila	23
Lukio, tavoitetila	24
Toinen aste, yhteinen uhakuva	25
Ammatillinen peruskoulutus, uhakuva	26
Lukio, uhakuva	26
Korkea-asteen koulutus, tavoitetila	27
Korkea-asteen koulutus, uhakuva	30
Opettajankoulutus, tavoitetila	31
Opettajankoulutus, uhakuva	32
Aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö, tavoitetila	33
Aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö, uhakuva	34
Taiteen perusopetus, tavoitekuva	35
Taiteen perusopetus, uhakuva	36

1. JOHDANTO

Koulutus sekä korkeasti koulutetut kasvattajat ja opettajat ovat nostaneet Suomen maailman edistyksellisimpien ja vauraimpien maiden joukkoon. Ne ovat olleet keskeisiä kansakunnan kehittäjiä, uudistajia, ja voimavarojen luoja – koko henkisen ja taloudellisen hyvinvointimme kivijalkoja. Tulevaisuuden yhteiskuntaakaan ei kehitetä eikä sen ongelmia ratkaista ilman niitä. Koulutus ja kasvatust ovat siksi myös tulevaisuutemme tärkein investointi.

Osaamisvaatimukset ja -odotukset lisääntyvät jatkuvasti. Niin on ollut jo kymmenien viime vuosien ajan, ja niin on tulevinakin vuosikymmeninä. Tekniikan kehitys, kansainvälistyminen ja kestävä kehityksen haasteet muuttavat nopeasti yhteiskuntaa, työelämää ja osaamistarpeita.

Suomen taloudellinen vauraus perustuu jatkossakin kansainvälisesti kilpailukykyiseen vientiin. Korkean jalostusasteen tavara- ja laitevienti eivät enää riitä, vaan lisäksi on myytävä ulkomaille nykyistä enemmän innovatiivista, analyyttistä ja ratkaisuhakuista palveluosaamista. Samalla kotimarkkinoiden palvelualojen kasvava kysyntä vaatii lisää ammattitaitoista työvoimaa. Kaikkien näiden osaamistarpeiden täyttäminen vaatii vahvaa panostusta kasvatukseen ja koulutukseen.

Matti Vanhasen toisen hallituksen aikana (2007–2010) oli esillä, että koulutus- ja kasvatustjärjestelmän kehittämiseksi asetettaisiin tulevaisuustyöryhmä. Se ei kuitenkaan toteutunut eikä nykyiseen hallitusohjelmaan tullut asiasta mitään linjausta. OAJ piti asiaa kuitenkin niin tärkeänä, että aloitimme oman osaamisen sekä koulutus- ja kasvatustjärjestelmän tulevaisuusnäkyviä luotaavan tulevaisuustyöryhmä OAJ:n hallituksen kokouksessa 26.–27.8.2012. Tarkoituks on koota ja arvioida varhaiskasvatukseen ja koulutukseen vuoteen 2030 mennessä vaikuttavia muutostekijöitä sekä määrittellä niiden pohjalta tavoitetila, Suomi osaamisen kärjessä 2030. Lisäksi määrittelemme toimet, joilla tavoitteisiin päästään. Ennustejakso on siis 17 vuotta. Lisäksi tarkastelemme ja analysoimme koulutusta ja kasvatusta yhtä pitkän jakson ajalta taaksepäin.

Tulevaisuustyötä on tehty vuosina 2012 ja 2013 useissa OAJ:n hallituksen ja valtuuston työpajoissa, järjestön työryhmissä ja toimikunnissa sekä eri sidos- ja yhteistyöryhmien kanssa. Tähän raporttiin olemme koonneet OAJ:n tulevaisuustyön tulokset seuraavasti: 2. kappaleessa kerromme sen arvo-perustan, jolle tämä tulevaisuustyö rakentuu, 3. kappaleessa kuvaamme keskeisten muutostekijöiden vaikutukset koulutus- ja kasvatustjärjestelmään vuosina 1996–2013, 4. kappaleessa arvioimme muutosten vaikutukset vuosina 2014–2030, 5. kappaleessa ennakoimme opettajuuden muutosta vuoteen 2030 mentäessä ja 6. kappaleessa visioimme kunkin koulutusasteen omat tulevaisuuskuvat.

Käsitlemme muutostekijöitä ja niiden vaikutusta ns. PESTE-luokituksen avulla. Siinä toimintaympäristön muutoksia arvioidaan seuraavista näkökulmista: (P) koulutuspolitiikka, (E) ekonomia eli talous, (S) sosiaaliset tekijät, (T) teknologia ja (E) ekologia. Tarkastelussa keskiöön nostetaan keskeisimmät muutostekijät eli teknologia, talous ja ekologia sekä kohteet, joihin ne vaikuttavat vahvasti eli sosiaaliset suhteet ja politiikka.

2. KOULUTUKSEN JA KASVATUKSEN ARVOPOHJA

Sivistys on itseisarvo

Sivistys luo perustaa uuden tiedon muodostamiselle sekä yhteiskunnalliselle arvokeskustelulle. Laajalla yleissivistyksellä on kuitenkin välinearvon lisäksi myös itseisarvo. Kasvatus ja koulutus kehittävät kulttuuriperintöämme ja siirtävät sitä seuraaville sukupolville. Suomalaisina arvoina opetuksessa korostuvat oppimisen ilo, oman ja toisten osaamisen kunnioittaminen sekä työn tekemisen ja ponnistelun arvostaminen.

Oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus

Koulutus- ja kasvatuserjestelmä tarjoaa kaikille yhtäläiset lähtökohdat koulutukseen asuinpaikasta ja sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Koulutus lisää sivistystä sekä antaa positiivista tukea ja ohjausta kaikille oppijoille ottaen huomioon heidän lähtötasonsa ja -taustansa sekä yksilölliset oppimisedellytyksensä.

Demokratian, tasa-arvon ja turvallisuuden edistäminen

Turvallinen ja virikkeellinen koulutus- ja kasvatuserjestelmä edistää yhteisöllisyyttä. Se myös tukee erilaisista taustoista tulevien ihmisten kohtaamista. Samalla se kannustaa vastuunkantoon ja rakentaa siten osallistavaa kansalaisyhteiskuntaa. Koulujen ja päiväkotien yhteistyötä perheiden, harrastuskerhojen ja muiden yhteisöjen kanssa tuetaan. Eri kulttuurien luonteva kohtaaminen luo pohjaa kulttuuriselle monimuotoisuudelle. Parhaimmillaan se lisää sekä henkistä että taloudellista hyvinvointia.

Avoin ja vastuullinen resursointi

Kaikkien koulutusasteiden rahoitus on pääosin julkista ja kustannustekijät ovat läpinäkyviä. Taloudellinen avoimuus edistää vastuullista resurssien käyttöä. Sitä ohjaavat rahoittajan selkeät laadulliset ja määrälliset tavoitteet. Samalla edistetään myös koulutusjärjestelmän sekä opettajuuden jatkuvaa kehittämistä.

Ekologisesti, sosiaalisesti, taloudellisesti ja kulttuurillisesti kestävä kehitys

Koulutus juurruttaa kestävän kehityksen arvoja niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin toimintaan. Tulevia sukupolvia kasvatetaan kestävän kehityksen haasteiden ratkaisemiseen. Kasvatus ja koulutus edistävät aktiivisesti kestävien ratkaisujen toteutumista.

3. MUUTOSVOIMIEN VAIKUTUS KOULUTUS- JA KASVATUSJÄRJESTELMÄÄN 1996–2013

KOULUTUSPOLITIikka

Kohti tasa-arvon ihannetta

Suomalaisen koulutuspolitiikan kaksi kivijalkaa ovat olleet näiden 17 vuoden ajan koulutuksellisen tasa-arvon ihanne ja luottamuksen kulttuuri. Linjaa on tukenut Suomen hyvä menestyminen erilaisissa kansanvälisissä tutkimuksissa, selvityksissä ja kilpailuissa. Vuosien 2000, 2003 ja 2006 Pisa-tutki-

mukset nostivat kaikkien tietoisuuteen suomalaisten peruskoululaisten osaamisen. Vuoden 2009 Pisa-tutkimuksen perusteella osaaminen oli heikentynyt ja vuonna 2012 tulokset olivat edelleen huonontuneet. Suomalaiset ammattiin opiskelijat ovat menestyneet mainiosti WorldSkills- ja EuroSkills-ammattitaitokisoissa. Uusin kansainvälinen noteeraus on suomalaisten aikuisten mainio menestys OECD:n PIAAC- tutkimuksessa.

Perusopetus on pyrkinyt edistämään koulutuksellista tasa-arvoa mm. säätelemällä oppilaiden oppiainevalintoja sekä järjestämällä yleistä, tehostettua ja erityistä tukea. Järjestelmään on tullut myös kunnille vapaaehtoinen maksullinen aamu- ja iltapäivätoiminta. Monin paikoin se on järjestetty kumppanuusperiaatteella, jolloin toteuttajina ovat yhtiöt tai kolmannen sektorin toimijat. Kehitystyön tavoitteena on ollut yhtenäistää ja eheyttää peruskoulun toimintaa. Tärkeänä pyrkimyksenä on ollut myös lahjakkuuksien mahdollisimman hyvä hyödyntäminen.

Oppilaille on annettu mahdollisuus hakeutua muuhun kuin lähikouluun. Tämä on aiheuttanut eroja opetus- ja tukitoimitarpeissa sekä sen seurauksena eriarvoisuutta koulujen välille suurissa kaupungeissa. Monet kunnat ovat lopettaneet painottavia luokkia ja erikoisluokkia sekä sulkeneet pieniä lähikouluja taloudellisista syistä. Viiden viime vuoden aikana noin 500 peruskoulua ja 17 vuoden aikana 1700 peruskoulua on lopettanut toimintansa.

Päivähoidosta tuli kaikkien lasten oikeus

Varhaiskasvatuksessa tämän aikavälin tärkeimmät uudistukset ovat olleet subjektiivisen päivähoito-oikeuden alkaminen vuonna 1996 ja vuoden 2001 esiopetusuudistus. Päivähoidosta tuli kaikkien lasten oikeus, ja sen profiili alkoi muuttua. Päätös syntyi eduskunnassa mm. erityisen vahvan naisverkoston ja järjestöjen työn tuloksena. Lastentarhanopettajakoulutus vakinaistui yliopistoissa annettavaksi koulutukseksi. Yliopistoihin nimitettiin varhaiskasvatuksen professoreita, ja samalla alan tutkimus vahvistui. Pitkälti näiden päätösten vaikutuksesta on alettu päivähoiton sijasta puhua varhaiskasvatuksesta eli pätevien opettajien antamasta kasvatuksesta. Vuoden 2013 alussa päivähoito ja varhaiskasvatus siirtyivät valtionhallinnossa opetustoimeen.

Esiopetus on laajentunut, sen piirissä on jo 98 % ikäluokasta ja siitä tulee velvoittava vuodesta 2015 lähtien. Varhaiskasvatus kattaa kuitenkin meillä vain noin puolet lapsista, kun OECD-maissa keskiarvo on n. 80 %. Suomessa koulunkäynti aloitetaan kansainvälisesti katsoen (pois lukien Pohjoismaat) sängen myöhään. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen uudistuksilla on pyritty edistämään ja vahvistamaan alle kouluikäisten lasten ohjattua kasvatusta ja tasoittamaan ympäristökijöistä johtuvia kehityseroja. Monet kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että panostukset varhaiskasvatukseen ovat sekä henkisesti että taloudellisesti kaikkien kannattavimpia.

Taiteen perusopetus – mahdollisuus kehittää omaa lahjakkuutta

Lasten ja nuorten mahdollisuuksia päästä kehittämään lahjakkuuksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan auttaa merkittävästi vuonna 1998 tullut laki ja asetus taiteen perusopetuksesta. Ne korvasivat aieman musiikkiopistolain ja -asetuksen. Taiteen perusopetus tarjoaa tavoitteellista, tasolta toiselle etenevää ja muuta perusopetusta tukevaa ja syventävää opetusta pääosin lapsille ja nuorille. Opetuksen piirissä on jo yli 135 000 oppilasta ja tulokset näkyvät sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Opetusaloina ovat musiikki, tanssi, esittävä taide (sirkusala ja teatteritaide), visuaalinen taide (arkkitehtuuri, audiovisuaalinen taide, kuvataide ja käsityö) ja sanataide. Niissä voi suorittaa yleisen tai laajan oppimäärän liki missä päin maata tahansa. Taiteen perusopetukseen liittyy vahvasti myös varhaiskasvatus, ja opetusta tarjotaan yhä enemmän aikuisväestöllekin.

Kohti yhtenäisempiä rakenteita ja yksilöllisempiä mahdollisuuksia

Peruskoulussa ja toisella asteella luovuttiin oppilaitosten ja oppimateriaalin tarkastustoiminnasta sekä korvamerkitystä rahoituksesta jo 1990-luvun alussa. Normiohjauksesta on siirrytty informaatio-ohjaukseen. Iso joukko erillisiä lakeja korvattiin vuonna 1998 säädetyillä uusilla koululaeilla eli kutakin kouluastetta varten säädetyllä omalla lailla ja sitä tarkentavalla asetuksella. 2000-luvulla informaatio-ohjauksen voimaa on tehostettu erillisillä kohdennetuilla hankerahoilla. Perusopetukselle tärkeitä ovat olleet myös kaksi perusopetuksen tuntijakopäätöstä ja vuonna 2006 käyttöön otetut uudet opetussuunnitelmat. Pääosin uusia peruskouluja on rakennettu hallinnollisesti yhtenäisiksi peruskouluiksi, minkä avulla ala- ja yläkoulun rajaa häivyttiin.

Lukio uudistui perusteellisesti 1990-luvulla, jolloin opetus muuttui kurssimuotoiseksi, jaksotetuksi ja luokattomaksi. Lukion päättötutkintona toimiva ylioppilastutkinto uudistettiin siten, että se voitiin suorittaa hajautetusti useammalla perättäisellä kirjoituskerralla. Vuonna 2005 lisättiin vaihtoehtoja pakollisena kirjoitettavien aineiden ylioppilaskokeissa. Reaalikoe uudistui eri reaaliaineitten kokeiksi seuraavana vuonna. Lukion uudistuksilla tuettiin myös toisen asteen yhteistyötä ja lisättiin mahdollisuuksia yksilöllisiin opintopolkuihin.

Toisella asteella luotiin näiden vuosien aikana kahden tutkinnon suorittamismahdollisuus. Se tarkoitti mahdollisuutta suorittaa ylioppilastutkinto ja ammatillinen perustutkinto yhtä aikaa. Ratkaisu on antanut osalle opiskelijoista lisää valinnan mahdollisuuksia, vaikka suoritusmäärät ovatkin jääneet kaavailtuja pienemmiksi. Vapaa hakeutumisoikeus lukioihin, koulukohtaiset opetussuunnitelmat ja lukioiden yksilöllinen profiloituminen johtivat lukioiden väliseen kilpailuun opiskelijoista. Isoissa kaupungeissa opetusta alettiin keskittää suuriin lukioihin kustannusten vähentämiseksi ja laajan opetustarjonnan turvaamiseksi. Pienillä paikkakunnilla lukiot saivat edelleen opiskelijansa lähialueelta ja lukioverkko säilyi vailla suuria muutoksia. Pienet lukiot toimivat usein samassa kiinteistössä perusasteen yläkoulun kanssa ja usein myös opettajat ovat yhteisiä. Pienet kyläkoulut ovat olleet usein kylien säilymisen symboleja ja lukiot keskusten ja pienten kaupunkien itsenäisyyden tunnusmerkkejä.

Työelämäyhteyksien vahvistuminen ammatillisissa opinnoissa

Nuorten ammatillisessa koulutuksessa otettiin käyttöön pakollisena opetusmenetelmänä työssäoppiminen vuonna 1998 ja ammatillisten opintojen arvioinnissa ammattiosaamisen näytöt vuonna 2006. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on ohjattu muodostamaan isoja ammattiopistoja, joissa tulee voida opiskella useiden eri ammattialojen tutkintoja. Tämän ammattiopistostrategian seurauksena pienten toimijoiden määrä on laskenut rajusti ja ammatillinen koulutus on nykyään melko keskittynyttä. Koulutuksen työelämävästävyyttä ja vetovoimaa on pyritty lisäämään. Varsinkin jälkimmäisessä tavoitteessa on onnistuttu hyvin, sillä ammatilliseen koulutukseen on nykyisin enemmän hakijoita kuin paikkoja on tarjolla. Vastaavasti lukion vetovoima on vähentynyt. Nuorten arvostukset ovat muuttuneet niin, että ylioppilastutkintoa ei välttämättä arvosteta enempää kuin ammatillista tutkintoa. Kun lukioon hakeutui 2000-luvun alussa noin 60 % ikäluokasta, nyt lukioon menee noin puolet ikäluokasta. Uudistusten tavoitteena on ollut, että ammatillisen koulutuksen ohjaus olisi entistä ketterämpää ja koulutus vastaisi paremmin työelämän muuttuviin tarpeisiin.

Korkeakouluverkko uudistuu kokonaisuudessaan

Koulutusjärjestelmän suurin muutos vuosina 1991–2013 on ollut ammattikorkeakoulujen vakinaistaminen osaksi korkeakoulusektoria yliopistojen rinnalle. Bolognan julistuksen myötä on rakennettu yhteinen eurooppalainen korkeakoulutusalue. Myös Suomessa on uudistettu koko korkeakoulutusjärjestelmä.

Kaikista yliopistoista on tehty itsenäisiä juridisia toimijoita – julkisoikeudellisia laitoksia tai säätiöitä – ja niiden määrä on uudistuksessa vähentynyt. Vuonna 2010 voimaan tullut yliopistolaki vahvisti yliopistojen taloudellista ja hallinnollista autonomiaa. Rahoitusta kuitenkin niukennettiin heti uudistuksen alkuvaiheessa. Yliopistouudistus ei parantanut opetuksen ja tutkimuksen laatua, eikä opetuksen laadun kehittämiseen tai opetustarjontaan saatu tarvittavia lisäyksiä. Yliopistojen johtamisessa luovuttiin yhteisöllisyyden perinteestä ja siirryttiin yritys-elämässä käytettyyn johtajavetoiseen malliin. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastopalveluita ja alueellisia toimipisteitä on yhdistetty, ja toimivia opettajankoulutusyksiköitä on lakkautettu. Ammattikorkeakouluissa on käynnissä oikeushenkilöaseman, lainsäädännön ja rahoitusmallin uudistaminen. Jatkossa kaikista ammattikorkeakouluista tulee osakeyhtiöitä. Ammattikorkeakoulujen toimintaedellytyksiä on viime vuosien aikana heikennetty ennennäkemättömän mittavilla rahoitusleikkauksilla. Lisäksi niiden resursointi on ollut alusta alkaen epäsuhtaista niiden tehtäviin nähden.

Korkeakoulu-uudistusten tavoitteena on ollut tarve kehittää ja ylläpitää Suomen kansainvälistä kilpailukykyä ja lisätä korkeakoulujen tehokkuutta. Tavoitteena on ollut kasvattaa korkeakoulutettujen osuutta väestöstä muiden kehittyneiden jälkitekollisten maiden tasolle sekä nostaa heidän osaamisensa tasoa.

Aikuiskoulutus työelämävalmiuksien kehittäjänä

Aikuiskoulutuksen järjestäminen muuttui tällä ajanjaksolla merkittävästi. Monet ammatilliset aikuisopistot ovat siirtyneet osaksi laajoja ammattiopistoja ja vastaavasti monet aikuislukiot ovat siirtyneet päivälukioiden yhteyteen. Lisäksi kansalaisopistojen määrä on laskenut tarkastelujakson aikana lähes sadalla. Aikuiskoulutustoimintaa pyrittiin kehittämään monien eri ohjelmien avulla, esimerkiksi Noste-, VSOP- (vapaa sivistystyön osaaminen ja pätevyys) ja AKKU- (ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen kokonaisuudistus) ohjelmilla.

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa otettiin käyttöön vuonna 1994 aikuisten näyttötutkintojärjestelmä. Siihen osallistuvien opiskelijoiden määrä on kasvanut melkoisesti hiljaisen alun jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2010 opiskelijoita oli yli 50 000. Aikuiskoulutuksen ja vapaan sivistystyön pitkä vakaa rahoitustilanne koki kovia kolauksia 2010-luvulla, jolloin sen määrärahoja leikattiin rajusti.

Aikuiskoulutus uudistuksilla on pyritty työllisyysasteen nostoon, työikäisen väestön työkyvyn ylläpitoon ja kehittämiseen. Ammatillisen näyttötutkintojärjestelmän määrälliset tavoitteet on jo ylitetty. Jatkossa suurena haasteena on, miten hyvin alkanutta toimintaa ylläpidetään ja kehitetään, kun siihen on kohdistumassa rajuja leikkauksia.

TALOUS

Suomi käytti 1990-luvun laman seurauksena vielä vuonna 2000 koulutukseen vain n. 5 % bruttokansantuotteestaan, joka oli vähemmän kuin OECD-maissa keskimäärin. Vuonna 2010 luku oli kuitenkin jo n. 6,5 % eli hieman yli OECD-maiden keskiarvon.

Tarkastelujakson lopulla julkinen talous ajautui uudelleen vaikeuksiin, koska sen tulot eivät enää kattaneet menoja edes pitkäaikaisesti tarkasteltuna. Vuosien 2008–2009 rahoituskriisin seurauksena vienti laski rajusti, eikä aiempaa tasoa enää saavutettu, kun maailmankauppa lähti uudelleen nousuun. Samalla huoltosuhde on muuttumassa pitkällä aikavälillä erittäin epäsuotuisaksi, mikä on aiheuttamassa julkiseen talouteen kestävyysvajeen. Työpaikat ja veronmaksajat ovat siirtyneet entistä enemmän alueellisiin kasvukeskuksiin. Kasvukeskusten ulkopuolella kunnilla ei ole enää varaa tuottaa palveluja. Tämän seurauksena kuntien edellytykset selvittää opetuksen järjestämisen kuluista ovat voi-

makkaasti eriytyneet. Kouluja on lakkautettu jatkuvasti 90-luvun lamasta alkaen ja koulujen keskikoko on kasvanut.

Laman seurauksena 1990-luvulla eri koulutusasteiden opettajia lomautettiin laajasti, esimerkiksi vuonna 1998 ilmoitti 47 kuntaa lomauttavansa opettajat keskimäärin kahden viikon ajaksi. Vuonna 2013 lomautuksiin on päädytty uudelleen. Eräissä kunnissa tehtyjen lomautusten lisäksi perusopetuksessa on leikattu tuntikehystä, ryhmäkokoja on kasvatettu, kerhotoimintaa on supistettu, koulujen määrää on vähennetty ja erityisopetusta integroitu yleisopetukseen. Vastaavasti lukioissa on leikattu kurssitarjontaa ja tuntikehystä. Ammatillisessa koulutuksessa talouden tiukkeneminen on näkynyt lähiopetuksen ja ohjauksen määrän laskuna. Tarkastelujakson aikana lähiopetus on vähentynyt 38 tunnista 28 tuntiin opintoviikkoa kohden. Samoin korkeakoulujen toimintaedellytyksiä on heikennetty tarkastelujakson lopulla mittavilla rahoitusleikkauksilla.

SOSIAALISET TEKIJÄT

Kuluneiden 17 vuoden aikana on eletty voimakasta maan sisäistä muuttoliikettä. Ihmiset ovat muuttaneet kehittyviin keskuksiin. Maahan on jäänyt alueita, joissa julkisten palveluiden järjestäminen tasalaatuisesti on hyvin vaikeaa.

Suomi on 17 vuodessa monikulttuuristunut merkittävästi kaikilla koulutuksen tasoilla. Suuri muutos on tapahtunut oppijoissa. Yhä useammalla oppijalla on monikulttuurinen tausta ja puutteellinen suomen kielen sekä äidinkielen taito.

Erityisoppilaiden prosentuaalinen osuus koko oppilasmäärästä kasvoi voimakkaasti aina vuoteen 2010, jolloin tehdyn rahoitusjärjestelmän muutoksen jälkeen erityisoppilaiden määrä kääntyi laskuun.

Viime aikoina yhteiskunnallisessa asenneilmapiirissä individualismi on lisääntynyt ja solidaarisuus vähentynyt. Arvomaisema on mosaiikkimainen, ja kovat arvot ovat vahvistuneet. Yhteiskunnallisia päätöksiä on alettu perustella yhä enemmän lyhyen aikavälin taloudellisin perustein.

Teknologia

Suomi on jo joitakin vuosia ollut matkalla kohti digitodellisuuden aikaa. Peruskouluissa ja lukioissa liitutauluja on 2000-luvulta alkaen korvattu älytauluilla, ammatillisessa koulutuksessa tieto- ja viestintätekniiikan valjastaminen opetuskäyttöön alkoi jo aiemmin. Sähköisten oppimateriaalien ja -menetelmien kehittämisessä on otettu ansiokkaita edistysaskelia: Youtube, 3D-sovellukset ja eKirjat. Sosiaalinen media on tehnyt läpimurron nuorten arkeen ja myös osin kouluun. Verkkopedagogiikalle löydettiin teknisiä mahdollisuuksia jo 1990-luvun lopulla, mutta se on valjastettu aktiivikäyttöön lähinnä vain korkea-asteella. Suomalaiset oppilaitokset olivat 1990-luvulla edelläkävijöitä tieto- ja viestintätekniiikan soveltamisessa opetukseen ja oppimiseen, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kehitys hiipui. Niinpä monen nuoren mielestä oppilaitosten tekniikka onkin museotasoa. Samalla satojen päiväkotien ja oppilaitosrakennusten kunto on heikentynyt, jolloin sisäilma- ja homeongelmat vaarantavat päivittäin oppijoiden ja työntekijöiden terveyttä.

EKOLOGIA

Kestävän kehityksen tavoitteena on turvata tuleville sukupolville yhtä hyvät tai paremmat toimintamahdollisuudet kuin nykyisillä sukupolvilla on.

Ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehitys on vahvistanut asemiaan koulutuksen ja kasvatuksen oppisisällöissä. Suomen ympäristökasvatusseuran Vihreälippu-toiminta on aktiivista monissa päiväkodeissa ja peruskouluissa.

4. MUUTOSVOIMIEN VAIKUTUS KOULUTUS- JA KASVATUSJÄRJESTELMÄÄN VUOSINA 2014–2030

KOULUTUSPOLITIikka

Eurooppalainen ulottuvuus

Opetusalan järjestöt ovat olleet Euroopassa keskeisiä julkisen koulutuksen resurssien puolustajia. Ammattijärjestöjen rooli yhteiskunnallisessa keskustelussa ei ole itsestäänselvyys, vaan vahva asema on otettava yhä uudelleen erilaisten hallitusten tehdessä koulutuspoliittisia päätöksiä kussakin maassa. Rajat ylittävä opettajien keskinäinen solidaarisuus on tärkeä osa opetusalan resurssien turvaamista.

Osaaminen keskiössä

Jyrki Kataisen hallitus (2012–) asetti tavoitteeksi tehdä Suomesta maailman osaavimman kansakunnan vuoteen 2020 mennessä. Tavoite oli kunnianhimoinen, mutta se jäi valtionalouden tasapainottamisen jalkoihin. Vuosikymmenen alun leikkausten jälkeen Suomessa ymmärrettiin, että koulutukseen ja kasvatukseen kohdistuneet säästöt oli purettava ja siihen aletaan panostaa uudelleen 2020-luvulla. Tavoitteen saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi Suomi uskaltaa taas 2020-luvulla investoida kasvatukseen, koulutukseen ja tutkimukseen. Olivathan ne keskeisimpiä tekijöitä, kun Suomi aiemmin saavutti asemansa maailman edistyneimpien ja vauraimpien maiden joukossa.

Valtiovalta on arvioinut tavoitteiden saavuttamista sen perusteella, kuinka hyvin Suomi sijoittuu OECD-maiden nuorten ja aikuisten osaamisvertailussa, koulupudokkaiden määrän laskussa sekä nuorten ja työikäisten korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuudessa suhteessa koko ikäluokkaan. Lisäksi arvioidaan, kuinka hyvin pystytään vähentämään sukupuolten välisiä eroja osaamistuloksissa ja eri alojen koulutukseen osallistumisessa sekä vähentämään koulutuksen periytyvyyttä. Tavoitteiden saavuttamiseksi koulutus- ja kasvatusektorin toiminnassa painotetaan kolmea osa-aluetta: yhteistyötä, tasa-arvoa ja tuloksellisuutta.

Yhteistyötä ilman rajoja

Yhteistyö ja verkostomainen rakenne luovat uudenlaista toimintakulttuuria, joka synnyttää innovaatioita. Yhteistyö eri koulutusasteiden välillä sekä oppilaitosten, elinkeinoelämän ja muun yhteiskunnan kesken on luonteva perusta niin laadukkaalle osaamiselle kuin koulutukselle ja tutkimuksellekin. Uudenlaiset, itsestään organisoituvat rakenteet ovat kuitenkin haasteellisia. Ne haastavat osaamisen ja pedagogiikan kehittämisen sekä organisaatioiden johtamisen uudennaisiin ratkaisuihin. Verkostoissa toimiminen ei ole aina selkeää, ja siksi erilaisten verkostorakenteiden tutkimukseen ja kehittämiseen panostetaan.

Tasa-arvo ja luottamus itseisarvoina

Vuosina 2014–2030 koulutuspolitiikassa suurena haasteena on tasa-arvon ja luottamuksen kulttuurin turvaaminen koulutus- ja kasvatusektorilla. Kasvatus ja koulutus ovat kuitenkin strategisesti niin tärkeitä, että tasa-arvoiseen koulutukseen halutaan panostaa. Koulutuspalveluiden alueellisen ja sosiaalisen sekä kulttuurisen tasa-arvon heikentyminen pysäytetään. Tähän käytetään myös normiohjausta.

Yksilöllisyys ja työelämän tarpeet vahvasti esillä

2030-luvulla korostetaan Suomessa edelleen jokaisen yksilön – myös lapsen – oikeutta ja mahdoli-

suutta omiin valintoihin. Tämä tuo alkavalla ajanjaksolla paineita vapauttaa koulujen kilpailu oppilaista myös Suomessa.

Työelämän käytännön tarpeet haastavat perinteistä yleissivistävää koulutusta ja yliopistoa. Normaalin kouluopetuksen rinnalle syntyy yhä enemmän työpaikalla tapahtuvaa oppisopimuskoulutusta.

EU on lisännyt paineita harmonisoida koko koulutusjärjestelmää. Harmonisointia oli toteutettu jo aikaisemman tarkastelujakson aikana korkeakouluissa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka se olikin perustunut vain suosituksiin.

Vuosina 2014–2030 koulutusta ohjaavat opetussuunnitelmat uudistetaan varhaiskasvatuksessa ja yleissivistävässä koulutuksessa vähintään kaksi kertaa. Vuoden 2016 uudistuksen valmistelu on jo käynnissä. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita valmistellaan samaan aikaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa. Yhteiskunnan nopea muuttuminen voi kuitenkin luoda tarpeita nopeammalle opetussuunnitelmien uudistamistahdille kuin mihin aiemmin on totuttu. Ammatillisessa peruskoulutuksessa oli jo aikaisemmin siirrytty huomattavasti joustavampaan tutkintojen uudistamiseen (Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen TUTKE).

TALOUS

Talouskehitys tiukkaa

Eryteisesti jakson ensimmäisinä vuosina sekä valtion että kuntien taloustilanne on vaikea. Koulutuksen menoja leikataan mm. kiinteistö- ja henkilöstökuluista. Päiväkotien ja oppilaitosten täyttö- ja käyttöasteen nostamispaineet kasvavat. Tämä tarkoittaa myös esityksiä pienten ja keskisuurten koulujen lakkauttamiseksi.

Mentäessä kohti vuotta 2030 Suomen väestön huoltosuhde heikkenee entisestään, joten sosiaali- ja terveystalouden menoissa on rajut kasvupaineet. Pitkän aikavälin ennusteiden mukaan kansantalous ei enää kasva merkittävästi eikä kokonaisverorasitetta voitane enää kasvattaa. Julkisen talouden suurin kuluerä syntyy sosiaali- ja terveys- sekä koulutusmenoista. Vuosina 2014 – 2030 julkisia palveluita ja etuuksia vähennetään ja muutetaan. Suurena haasteena taloudessa on ollut, kuinka sopeutetaan julkisen sektorin menot ja tulot niin, että koulutus ja kasvatustaloudet voivat toimia edelleen kehityksen veturina. Tukea ja taustaa koulutuspanostukselle antaa yliopistoissa aloitettu koulutuksen ja kasvatustaloudellisiin vaikutuksiin liittyvä tutkimus ja koulutus.

Kasvatukseen ja koulutukseen panostetaan myös taloudellisesti

Vuoteen 2030 mentäessä koulutus- ja kasvatustaloudet on ymmärretty keskeiseksi ja jopa tärkeimmäksi tulevaisuusinvestoinniksi eikä enää kulueräksi. Koulutukseen halutaan ja uskalletaan panostaa myös taloudellisesti, koska sen ns. positiiviset dynaamiset vaikutukset yhteiskunnan henkiseen ja taloudelliseen kehitykseen ovat kiistattomia ja tieteellisesti todistettuja. Samalla kasvatustaloudet ja koulutus ottavat nykyistä vahvemman roolin sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten ongelmien ehkäisyssä ja hoidossa. Niiden avulla ehkäistään nuorten syrjäytymistä, edistetään työttömien työllistymistä, parannetaan työssä jaksamista, ratkaistaan ekologisia haasteita ja ongelmia sekä tuetaan eläkeläisiä ja vanhuksia. Samalla koulutuksen ja kasvatustalouden hallintoa ja toimintatapoja kehitetään taloudellisesti entistä tehokkaammiksi.

Koulutus- ja kasvatustaloudet johtaminen perustuu edelleen toimialan logiikan ja toimintatapojen ymmärtämiseen sekä luottamukseen opettajaprofessiota kohtaan. Valtakunnalliselle ja paikalliselle päätöksenteolle määritellään tehokas työnjako. Siten nykyistä suurempi osuus taloudellisista resursseista saadaan käytetyksi perustehtävään eli opetukseen ja ohjaukseen. 1990-luvun leikkausten

tilalle löydetään uusia, kustannustehokkaampia ratkaisuja. Niissä on oma merkityksensä uudella tekniikalla mutta myös uudenlaisella kansalaisten oman vastuun kantamisen kulttuurilla.

Koulutuspolitiikka kytkeytyy edelleen vahvasti yleispoliittisiin tavoitteisiin, ennen kaikkea julkisen talouden hallintaan, mutta kuitenkin samalla ymmärretään sen positiiviset vaikutukset talouteen. Virallisella tasolla päätöksenteko on yhä vaikeampaa ja mutkikkaampaa, joten ihmiset alkavat helposti toimia epävirallisten verkostojen kautta ja toteuttavat muutoksia ja uudistuksia itse. Haasteena on koulujen rahoitus. Annetaanko oppilaitoksille lupa omatoimiseen varainhankintaan? Muuttuuko osa koulutuksesta maksulliseksi?

SOSIAALISET TEKIJÄT

Aktiivinen ja vastuullinen yhteiskunta

Yhteiskunnan pirstaloituminen ja polarisoituminen ovat sosiaalisena haasteena mentäessä kohti vuotta 2030, koska alueellinen ja kulttuurinen monimuotoisuus ovat lisääntyneet huomattavasti nykyisestä. Ihmiset luottavat haasteiden kohtaamisessa enemmän ystäviensä ja tuttaviansa tukeen ja apuun. He toimivat mielellään omien verkostojensa kautta, joten perinteiset auktoriteetit murenevat yhä helpommin. Samalla on ratkaistava, kuinka luottamus yhteiskuntaa kohtaan säilytetään ja miten pystytään toimimaan erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen raja-aitojen yli. Myös kansalaisten aktiivisten vaikuttamismahdollisuuksien tarjoamiseen on löydettävä ratkaisu.

Kulttuurinen monimuotoisuus on rikkaus ja haaste

Yksi koulutus- ja kasvatusjärjestelmän keskeinen tehtävä on eheyttää ja yhdistää, toimia yhteiskunnassa polarisoitumisen vastavoimana. Se onnistuu, kun jokainen kansalainen saa yhtäläiset lähtökohdat koulutukseen asuinpaikasta ja sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Koulutus- ja kasvatusympäristö ovat turvallisia ja virikkeellisiä, mikä edistää yhteisöllisen oppimisen avulla vastuunkantokykyä. Kun koulutus- ja kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta perheiden sekä muun yhteiskunnan kanssa tuetaan, vaikutusmahdollisuudet oppilaitosten ja päiväkotien toimintaan paranevat. Samalla yhteisöt tukevat erilaisten kulttuuritaustojen kohtaamisia ja vuorovaikutusta. Kulttuurillinen monimuotoisuus nähdään rikkautena, joka lisää avoimessa vuorovaikutuksessa niin henkistä kuin taloudellistakin hyvinvointia. Samalla koulutuksella on tärkeä tehtävä suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimisessa sekä sen siirtämisessä seuraaville sukupolville. Kouluissa on yhä enemmän oppilaita, jotka tulevat Suomen kieli- ja kulttuurialueen ulkopuolelta. Kotoutumisessa on edessä uudenlaisia kysymyksiä erityisesti, jos lasten ja nuorten vanhemmat sisarukset ovat jo syrjäytyneet koulutus- ja työelämästä.

Kansakunnan nopea eläköityminen aiheuttaa osalle toimialoista työvoimapulaa, johon etsitään ratkaisuksi maahanmuuttoa. Kasvava maahanmuutto ja ennen muuta kesken koulu-uraa tapahtuva muutto on vaatinut uudenlaisia koulutusratkaisuja. Johtaako se oppimäärältään joustavan perusopetuksen tarjontaan?

TEKNOLOGIA

Uudet perustaidot

Tekniikka on kehittynyt nopeimmin tieto- ja viestintä-, materiaali- ja biotekniikan alueilla. Vuonna 2030 tieto- ja viestintätekniikan (TVT) sovellusten käyttötaito on tärkeä kansalaistaito samoin kuin luku-, kirjoitus- ja laskutaito ovat olleet aiemmin. Tekoäly ja robotiikka tulevat vahvasti myös palvelu-

aloille, minkä seurauksena osa asiantuntija- ja palvelutyöstä automatisoidaan. Verkkopohjaiset demokraatiapalvelut vähentävät byrokratiaa sekä lisäävät kansalaisten osallistumista yhteiskunnan toimintaan. Vaikeuksia aiheuttavat mm. reaali maailman ja virtuaali maailmojen rajojen hämärtyminen, sähköisiin palveluihin liittyvä syrjäytyminen, epätasa-arvo ja häirintä sekä erilaiset luotettavuus-, tietotulva- ja tietoturvaongelmat. Niinpä TVT:n hallintaan ja käyttöön panostetaan vahvasti kaikilla koulutusasteilla.

Uusi osaaminen, uudet ammatit

Vuoteen 2030 mentäessä puhtaat suoritustason tehtävät ovat lähes kokonaan kadonneet Suomen vientiteollisuudesta. Se perustuu innovatiiviseen, analyttiseen ja ratkaisuhakuiseen osaamiseen. Tyypillisesti materiaali-, energia-, bio- ja tietotekniikkaan sekä peleihin ja ohjelmistoihin perustuvassa vientiteollisuudessa ratkaistaan räätälöidysti asiakkaan ongelmia ja vastataan hänen tarpeisiinsa. Vientiteollisuuden tuotteisiin kytketään elinkaariajattelun pohjalta vahvasti mukaan myös palveluita. Suomen vientiteollisuus perustuu korkeaa osaamista vaativiin tuotteisiin, palveluihin ja konsepteihin, joiden avulla suunnitellaan, hallitaan tai toteutetaan varsinaisia tuotantoprosesseja. Vuonna 2030 tekniikan alan koulutusta painotetaan niin, että se on kansanvälistä huipputasoa Suomen kannalta strategisilla aloilla, esimerkiksi vihreän energiateknologian alalla.

EKOLOGIA

Globaalin elinympäristön radikaali muutos

Monet globaalit ekologiset ongelmat, kuten luonnon monimuotoisuuden kaventuminen, ilmaston lämpeneminen ja puhtaan makean veden saanti ovat kärjistyneet vuoteen 2030 mentäessä. Se heijastuu myös Suomeen maailmanpolitiikan epävakauden kautta. Useilla maapallon tiheästi asutuilla alueilla elinympäristön nopea muutos aiheuttaa suuria sosiaalisia paineita, koska ruoka-, vesi- ja energiahuolto ovat kriisiytyneet.

Suomen energiahuolto oli aiemmin vahvasti riippuvainen fossiilisista polttoaineista, mutta niiden käyttöä vähennetään rajusti niin ilmastopöimusten kuin taloudellisten syidenkin vuoksi. Muutospaineiden ansiosta Suomeen syntyy uuden sukupolven elinkeinoja, jotka tuottavat palveluita ja tuotteita mm. ekologiseen asumiseen, liikkumiseen ja ruokatuotantoon sekä materiaali- ja energia- tehokkuuteen.

Koulutuksella ratkaisuja ekologisiin ongelmiin

Kasvatus- ja koulutusjärjestelmä on avainasemassa vuosina 2014–2030, kun yhteiskuntamme ratkoo ekologisia haasteita ja ongelmia sekä sopeutuu niihin. Se lisää koko yhteiskunnassa tietoisuutta ja ymmärrystä kestävästä kehityksestä ja ekologisista syy-seuraussuhteista. Samalla koulutus- ja kasvatusjärjestelmä on edelläkävijä ekologisessa toiminnassa. Se edistää aktiivisesti materiaali- ja energia- tehokkuutta sekä ekologisen jalanjäljen huomioon ottamista niin yksilötasolla kuin koko yhteiskunnassakin.

Suomi pyrkii olemaan sosiaalisen kestävyuden mallimaa. Tämä tulee esille tasa-arvoisuuden, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden korostamisena, koska sosiaalinen kestävyys ehkäisee syrjäytymistä koko yhteiskunnassa.

Kestävä kehitys on yleisesti hyväksytty tavoite. Sen mukaiset toimintatavat näkyvät oppilaitosten arjessa – muutenkin kuin oman oppilaitoksen energia- ja materiaalitehokkuuden nostamistavoitteissa.

5. OPETTAJUUDEN MUUTOS 2030

OPETTAJUUDEN MUUTOKSEN TAVOITEKUVA

Vahva professio

Vuoteen 2030 mennessä on yhteiskunnassa panostettu oppimiseen ja opettajaprofession vahvistamiseen. Tämän vuoksi Suomessa on maailman korkealaatuisin opettajankoulutus, joka vastaa kunkin koulutusasteen erityistarpeisiin. Opettajan profession edelleen kehittämiseksi on ymmärretty myös elinikäisen oppimisen merkitys ja kaikille opettajille on mahdollistettu laadukas jatko- ja täydennyskoulutus.

Pedagoginen osaaminen vahvistuu

Opettajat ovat opettamansa alueen asiantuntijoita ja mukana uusimman tiedon tuottamisessa, analysoinnissa ja välittämisessä.

Kaikilla opetushenkilöstöön kuuluvilla on pedagoginen koulutus. Pedagogisen osaamisen merkitys korostuu edelleen, koska koulutuksessa on yhä enemmän kyse sekä opiskelijoiden että opettajan itsensä kehittymisestä elinikäisenä oppijana, tiedon arvioijana, tuottajana ja vuorovaikuttajana.

Ammatillisen koulutuksen opettajilla on pedagogisen pätevyyden lisäksi ylempi korkeakoulututkinto (AMK tai yliopisto) ja oman alansa työkokemusta. He vastaavat opiskelijoiden opetuksesta, ohjauksesta ja arvioinnista niin oppilaitoksessa kuin työpaikoillakin. Täydennyskoulutukseen kuuluvat säännölliset ja yksilölliset työelämäjaksot.

Koska opettajien korkea koulutustaso halutaan varmistaa, on kelpoisuuksien mukaiset ammattinimikkeet suojattu ja opettajan kelpoisuuden voi tarkistaa julkisesta rekisteristä.

Jatkossa opettaja on yhä vahvempi sisältöjen, pedagogiikan ja ohjauksen asiantuntija. Hänen työssään korostuvat oppijan oppimisprosessin tukeminen ja yksilöllinen pedagoginen ohjaaminen. Tehtäväkuvat ovat monimuotoisia, ja niihin voi kuulua opetuksen ja ohjauksen lisäksi tutkimus- ja kehitystehtäviä.

Erilaisten oppijoiden yksilöllisemmät tarpeet vaativat opettajilta myös laajoja erityispedagogisia taitoja, joten erityisoppijoiden ryhmiä on entistä enemmän. Kaikilla koulutusasteilla on riittävät voimavarat opetuksen eriyttämiseen. Erityisopetuksen resursointi ja huoltajien sitouttaminen ovat tuottaneet hyviä tuloksia.

Opettaja on muuttunut tiedonjakajasta ohjaajaksi ja valmentajaksi. Opiskelijoiden osallisuutta opiskelun suunnitteluun on parannettu, mikä edistää opiskelumotivaatiota ja vähentää opiskelun keskeyttämistä erityisesti toisella ja korkea-asteella.

Aikuispedagogiikan rooli korostuu aikuiskoulutuksessa. Yksilölliset ratkaisut lisääntyvät. Opettajien työnkuvaan tulee yhä enemmän henkilökohtaista oppijan ohjaamista. Ohjaus, valmentaminen ja erilaiset tukitoimet korostuvat, koska opintojen henkilökohtaistaminen on välttämätöntä.

Yhteinen opettajuus – yhdessä tekeminen korostuu

Eri alojen ja asteiden opettajien ja oppilaitosten välistä yhteistyötä on lisätty myös kansainvälisesti ja tavoitteena on yhteinen opettajuus. Opettajat tekevät yhteistyötä, jakavat tietoa ja kokemuksia. Palvelussuhteen ehdoissa tunnustetaan ja otetaan huomioon työn muutokset.

Tiimimäinen toimintapa on arkipäivää opetustyön suunnittelussa ja toteutuksessa. Kollektiivista luovuutta kehitetään, ja samalla ymmärretään, että se vaatii ympärilleen tilaa ja luottamusta. Hallinnon prosessit kevenyvät. Opetushenkilöstön autonomiaa ja työnohjausta lisätään. Henkilöstöön luotetaan ja yksilötasolla raportointitarve vähentyy.

Johtaminen tukee opettajuutta

Koulutuksenjärjestäjät panostavat pedagogiseen johtamiseen ja asiantuntemukseen. Myös varhaiskasvatus- ja päivähoitoyksiköissä johtamisesta vastaavat varhaiskasvatuksen vahvat osaajat, virkamiehet ja asiantuntijat. Jokaisessa toimintayksikössä on läsnä oleva johtaja.

Oppilaitosten henkilöstön ja johdon sekä opiskelijoiden keskinäinen luottamus ja vahva motivaatio muodostavat toimivan laatukuluttuurin perustan. Kaikki kantavat vastuunsa yhteisistä tavoitteista. Demokratian ihanteiden mukainen oppilaitosten toimintakulttuuri on koko yhteiskunnassa edelläkävijä, josta otetaan mallia.

Työn tekeminen perustuu oikeudenmukaiseen ja suunnitelmalliseen johtamiseen sekä avoimiin palautemekanismeihin. Uudet työnteon tavat auttavat saavuttamaan entistä paremmin opetuksen laatutavoitteet, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut. Opetusalan johtamisessa otetaan huomioon sekä oppijoiden että opetushenkilöstön hyvinvointi ja turvallisuus. Työnantajan ja henkilöstön yhteistyö on ennakoivaa ja suunnitelmallista. Päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa esimies käy säännöllisesti kehityskeskustelut opetushenkilöstön kanssa.

Oppilaiden hyvinvoinnin ja opetushenkilöstön työhyvinvointikokemuksia mitataan ja tietoja verrataan valtakunnallisesti. Kunnissa analysoidaan opetusalan henkilöstömitoitusta mittaustietojen sekä vuosittain tehtävien väestöennustusten perusteella.

Kaikkien opettajien palvelussuhteiden ehdot sovitaan opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimuksessa. Palkkausjärjestelmä tunnistaa tehtävän vaativuuden, tekijän ammattitaidon ja hyvän työsuorituksen. Myös varhaiskasvatuksen opettajien palkka on koulutustason ja tehtävän vaativuuden edellyttämällä tasolla. Opettajien työaika- ja palkkausjärjestelmät tukevat opetushenkilöstön muuttunutta tehtäväkuvaa.

Kiinteistönomistajat seuraavat päiväkotien, koulu- ja oppilaitosrakennusten kuntoa järjestelmällisesti. Rakennuksia koskevat terveellisen suunnittelun, rakentamisen ja käytön velvoittavat kriteerit sekä teknisten turvallisuus- ja seurantajärjestelmien velvoitteet. Työturvallisuusnäkökohdat on ollut pakko huomioida kouluihin ja oppilaitoksiin kohdistuvien ulkoisten riskien ja oppilaiden häiriökäyttäytymisen vuoksi. Koulujen suunnittelussa otetaan huomioon pedagogisten tarpeiden lisäksi väkivallan hallinta ja sisäilman laatu sekä tietoliikennetekniset vaatimukset.

Työn tekeminen on joustavaa

Opetustyön ja toimintaympäristön luonne muuttuu, mikä lisää paineita työajan joustoihin. Opettajat myös saavat entistä enemmän vastuuta oman työnsä johtamisesta.

Opettaja on moderni asiantuntija, joka vastaa oman työnsä kokonaissuunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä sekä osallistuu muuhun sovittuun työyhteisön kehittämiseen saamiensa resurssien rajoissa. Tehtävien painotus vaihtelee vuosittain. Lähtökohta on, että opetushenkilöstön tehtäviin kuuluvat sekä opetus- että kehittämissä ja korkeakouluissa lisäksi tutkimustoiminta.

Lastentarhanopettajan tehtävän tärkeä osa on varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen. Viikkotyöajasta varataan tehtävien edellyttämä aika varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseen, työn suunnitteluun ja arviointiin sekä yhteistyöhön lasten vanhempien ja huoltajien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Työtä tehdään vuorovaikutuksessa eri toimijoiden kanssa. Vapaa-ajalla tapahtuva oppiminen otetaan entistä paremmin huomioon koulutyössä ja koulut ovat käytössä entistä enemmän myös iltaisin. Lisäksi on ryhdytty kehittämään monitoimioppilaitoksia, jotka voi muuntaa tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen tai muiden kunnan palvelujen käyttöön. Moniammatillisuus lisääntyy. Eri koulutusasteiden opettajat saavat perus- ja täydennyskoulutuksessaan valmiuksia ja taitoja laajentaa opetusalaansa. Siirtyminen asteelta toiselle on lisäkoulutuksen avulla nykyistä sujuvampaa. Tämä tuo työhön lisää vaihtelua ja haasteita sekä parantaa työllistymismahdollisuuksia.

Työaika osataan suunnitella hyvin organisaatioissa ja yksilötasolla, ja työajan hallinta opetusallalla parantuu selvästi. Työtä tehdään pääsääntöisesti pysyvissä ja kokoaikaisissa virka- ja työsuhteissa. Työelämä huomioi aiempaa paremmin ikäänntyvien työntekijöiden hyvinvoinnin sekä työ- ja perhe-elämän sovittamisen erilaisilla joustoilla, kuten osa-aikatyön mahdollistamisella.

Teknologia ja kansainvälisyys muuttavat opettajuutta

Digitaalinen vallankumous muuttaa jatkossakin ratkaisevasti sekä virtuaalisia että fyysisiä oppimisympäristöjä. Digitaalisia oppimisympäristöjä ja teknologian mahdollisuuksia käytetään varhaiskasvatuksesta lähtien oppimiseen innostamisessa. Perinteisistä luokista siirrytään joustaviin ja muuntuviin ratkaisuihin, mm. plaza-tyyppisiin tiloihin ja autenttisiin oppimisympäristöihin.

Opetuksen ja oppimisen apuna käytetään mobiililaitteita, joiden käyttö perustuu avoimiin langattomiin verkkoihin. Myös opiskelijoiden omat laitteet hyödynnetään oppimisen välineinä. Ohjelmistot, yhteisöpalvelut, tietojen tallentaminen yms. on toteutettu pilvipalveluperiaatteella tai vastaavalla kehittyneellä järjestelmällä. Tieto- ja viestintätekniikan monipuolinen hyödyntäminen mahdollistaa myös ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun. Päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten tiloja ja kalustusta kehitetään tukemaan tieto- ja viestintätekniikan käyttöä sekä erityisoppijoille sopiviksi. Verkkovälitteinen etäopetus mahdollistaa työskentelyn ergonomisissa työpaikoissa.

Oppimisen toimintaympäristö on entistä monimuotoisempi. Kaikilla asteilla ja aloilla tehdään yhteistyötä yritysten ja muun yhteiskunnan kanssa. Koska informaatio hallitsee yhteiskuntaa, tietotekniset ratkaisut mahdollistavat täysin uudenlaiset opetuksen ja oppimisen järjestelyt. Oppimisympäristöt tukevat aktiivista osallistumista, yksilöllistä oppimista, sosiaalisuutta ja itseohjautuvuutta. Pedagogiikassa, oppilaan tuen järjestämisessä ja johtamisessa otetaan huomioon oppimisen, taitojen ja tiedon luonne. Lisääntynyt yhteistyö, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys avaavat väyliä oppia uusia taitoja uusilla tavoilla. Kädentaitoja ja taiteita pidetään oleellisina muuta oppimista tukevinä toimintoina tietotekniikan ja virtuaalimaailmojen taitojen rinnalla.

Opintojen aika- ja paikkasidonaisuus vähentyy, mikä muuttaa korkeakoulujen toimintaa merkittävästi. Koska kansainvälisyys on osa arkea, opiskelijat opiskelevat vaihtojaksoja ulkomaisissa korkeakouluissa. He ovat sähköisten oppimisympäristöjen välityksellä yhteydessä kansainvälisiin korkeakoulu-yhteisöihin ja suorittavat opintojaksoja eri korkeakouluissa. Suomessa toimii vain muutamia ulkomaisia maksullisia korkeakouluja, koska kotimainen maksuton koulutus on niin laadukasta.

Koulutusta toteutetaan virtuaalisesti rajattomissa oppimisympäristöissä yhä enemmän. Tämä mahdollistaa myös kansainvälisenä yhteistyönä toteutettavan koulutuksen lisääntymisen. Teknologian kehitys ei kuitenkaan poista lähiopetuksen tarvetta. Lähiopetukseen kehitetty uusia yksilö- ja ryhmämuotoisia pedagogisia ratkaisuja. Koulutuksella on opetuksen ja oppimisen lisäksi selkeä sosiaalinen tehtävä, joka tukee yhteisöllisyyttä ja henkistä hyvinvointia.

Opettajat hallitsevat hyvin joustavat ja monipuoliset oppimisympäristöt ja niiden tekniikan sekä oppimisen kannalta tärkeät pedagogiset menetelmät. Opettajien täydennyskoulutus on jatkuvaa ja kansainvälistä.

OPETTAJUUDEN MUUTOKSEN UHKAKUVA

Opettajan ammatti ei houkuttele

Opettajuus muuttuu ennakoimattomasti ja työn kuormittavuus lisääntyy. Opetustyön vetovoima romahtaa. Opetustyö sekä siihen liittyvä muu työ on entistä vaikeampaa, koska opetusryhmät kasvavat eikä täydennyskoulutusta ole riittävästi. Koulujen työrauhaongelmat ja turvallisuus ovat kriittisessä tilassa. Opetusalan rahoittajat ovat entistä kiinnostuneempia siitä, mitä rahalla saa. Opetukselta vaaditaan yhä enemmän konkreettisia, mitattavia oppimistuloksia ja oppijoiden nopeaa valmistumista. Opetusalan töiden odotukset kasvavat samaan aikaan, kun laadukkaan työn edellytykset ja voimavarat vähenevät.

Rehtorit sekä ammatillisesti kunnianhimoinen opettajisto ovat todenneet, että koulunpidon edellytykset eivät vastaa ajan vaatimuksia. Rehtorin työ on jatkuvaa taistelua resursseista, jotta opetus pystyttäisiin järjestämään lainsäädännön edellytysten mukaisesti. Rehtoreiden ja opettajien työaika- ja palkkausjärjestelmät eivät ole kehittyneet niin, että ne houkuttelisivat alalle.

Opettajankoulutukseen ja rehtoreiksi on yhä vaikeampaa saada hyviä hakijoita. Osa rehtoreista ja opettajista siirtyy muiden alojen töihin. Yliopistollisen lastentarhanopettajakoulutuksen koulutusmäärät lisääntyvät 2014–2020 niin niukasti, että lastentarhanopettajia on aivan liian vähän. Tämä nakertaa alan houkuttavuutta sekä vertaisoppimista alalla. Lastentarhanopettajan ammatti on joko väylä muuhun opettajakoulutukseen tai sen valinneet suuntautuvat vahvasti päivähoitopalveluihin, eivät varhaiskasvatukseen.

Opettajan ammatti menettää suosiotaan, koska työolot ovat yleisesti raskaat ja työhyvinvoinnin perusta, kuten ammatin arvostus, kärsii. Opettajien jaksamattomuus työssään näkyy kasvaneina sairauspoissaoloina ja lisääntyneinä työkyvyttömyyseläkkeinä. Työnohjausta ei ole tarjolla.

Työnantajat seuraavat opettajien työn tuloksellisuutta entistä tarkemmin. Yhä suurempi osa työstä kuluu järjestelmälliseen seurantaan, mikä kuormittaa opettajia ja erityisesti opetusalan esimiehiä ja vaikeuttaa heidän työajan hallintaansa.

Kelpoisuuksista lipsutaan

Opetusalalla työskentelee paljon henkilöitä, joiden koulutustaso ei ole riittävä ja joilla ei ole pedagogista osaamista. Tämä näkyy esimerkiksi niin, että koulutuksen ja kasvatuksen sisällöissä korostuvat liiallinen tehtäväkeskeisyys, teoreettisuus sekä harjoittelun ja valmentamisen puute.

Opettajan työ on entistä vaativampaa heterogeenisten oppijaryhmien vuoksi. Oppimistulokset heikentyvät opetuksen rakennemuutoksessa oleellisesti. Opettajien perustehtävään kuuluva arviointityö vaikeutuu, koska ryhmät ovat entistä suurempia. Kaikille yhteisen niukkuuden myötä opettajien yhteiskäyttö eri oppilaitosmuodoissa lisääntyy. Tämä luo paineita yhtenäistää ja jopa väljentää kelpoisuusehtoja sekä muuttaa myös työ- ja virkaehtosopimuksia.

Työnteon edellytykset heikkenevät

Merkittävä koulutusrahoituksen karsiminen johtaa erittäin suurten koulu- ja monitoimikeskusten rakentamiseen. Turvattomuus lisääntyy ja sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla ei kouluissa ole työrauhaa. Koulujen turvallisuutta pyritään lisäämään metallinpaljastimilla ja kulunvalvonnalla.

Luokka- ja opetusryhmäkoot suurentuvat merkittävästi. Verkkovälitteinen yksilöopiskelu ja isot opetusryhmät lisääntyvät kaikilla koulutusasteilla. Koulutusta tarjotaan vain isoissa asutuskeskuksissa. Oppijoiden saama opetus putoaa minimiin, ja he opiskelevat suurimman osan opinnoistaan itsenäisesti, ilman opetusta ja ohjausta. Isojen ryhmien ja etäopetuksen keskeinen ongelma on, että oppimistavoitteita ei saavuteta.

6. ERI KOULUTUSASTEIDEN TULEVAISUUSKUVAT 2030

Tämän tulevaisuustyön koulutusastekohtaiset tulevaisuuskuvat laadittiin erillisissä työryhmissä, joissa oli edustajat muun muassa OAJ:n koulutuspoliittisesta toimikunnasta, opettajakoulutustyöryhmästä ja aikuiskoulutustyöryhmästä. Muutoksia tulevaisuuskuvissa kuvattiin seuraavista näkökulmista:

- 1) oppijat,
- 2) toteuttajat; erityisesti opettajat ja
- 3) oppimisympäristö ja -kulttuuri (TVT, monikulttuurisuus ja kansainvälistyminen).

Tulevaisuuskuvia laadittiin kaksi kullekin koulutusasteelle, ja niiden perustana olivat seuraavat lähtökohdat:

SUOMI OSAAMISEN KÄRJESSÄ 2030, TAVOITETILA

Suomi on saanut taloutensa lyhyen ja pitkän aikavälin ongelmat hallintaan. Lyhyen aikavälin ongelmilla tarkoitetaan markkinaosuuksien menettämistä viennissä. Pitkän aikavälin taloudelliset vaikeudet liittyvät kestävyysvajeeseen. Maassa panostetaan jatkossa nykyistä enemmän kasvatukseen ja koulutukseen. Panostus kasvatukseen ja koulutukseen on saatu nostetuksi noin 7 %:iin BKT:sta. Vastaava osuus vuonna 2010 oli n. 6,5 %, ja vuonna 2000 tämä osuus oli noin 5 %.

HALLITUSTI SOPEUTUNUT SUOMI 2030, UHKAKUVA

Suomen talous ei ole kasvanut merkittävästi vuoteen 2030 mennessä, joten talous on jouduttu taspainottamaan supistamalla menoja ja priorisoimalla toimintoja. Tämän pohjalta myös koulutus- ja kasvatusektori on joutunut sopeuttamaan toimintaansa niin, että sen taloudelliset resurssit ovat noin 20 % matalammalla tasolla kuin vuonna 2010. Sopeutus on tehty kuitenkin hallitusti eikä "juustohöyläperiaatteella".

VARHAISKASVATUS, TAVOITETILA

Perusoikeus ja investointi sivistykseen

Varhaiskasvatus on vahva ja selkeä osa koulutus- ja kasvatusjärjestelmää ja koulutuspolitiikkaa. Laadukkaan ja monipuolisen pedagogisen varhaiskasvatuksen tuloksellisuus ja vaikuttavuus tunnustetaan laajasti. Poliittisten päätöksentekijöiden huomio on laadukkaassa varhaiskasvatuksessa, koska näin halutaan estää myöhemmin koulutukselle aiheutuvia kustannuksia. Varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalvelujen laadukas järjestäminen kansantaloudellisena ja koulutuspoliittisena investointina on kaiken varhaiskasvatusta koskevan päätöksenteon lähtökohta.

Keskeinen osa koulutusjärjestelmää

Varhaiskasvatus, esiopetus, taiteen perusopetus ja perusopetus sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on suunniteltu ehjäksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi. Tämä kokonaisuus, otetaan kestäväällä tavalla huomioon kuntien koulutuspoliittisessa sekä yhteiskunta-, rakennus- ja kaavoitussuunnitellussa.

Pedagogiset varhaiskasvatuspalvelut ovat keskeinen osa koulutuspoliittisen, yhteiskunnallisen ja alueellisen tasa-arvon toteuttamista sekä alle kouluikäisten lasten perusoikeuksia. Varhaiskasvatuksen kehittäminen perustuu rohkeisiin, kestäviin, pitkäjänteisiin koulutuspoliittisiin ja yhteiskuntapolitiittisiin linjauksiin. Päätöksentekoa ohjaavat lapsivaikutusten arviointi sekä kansallinen ja kansainvälinen tutkimustieto.

Kuntien ja koko maan opetustoimen hallinnossa on vahva varhaiskasvatuksen asiantuntemus.

Yliopistot, ammattikorkeakoulut ja tutkimuslaitokset tuottavat ja julkaisevat ajankohtaista tutkimustietoa varhaiskasvatusta koskevan koulutuspoliittisen päätöstenteon pohjaksi.

Euroopan Unionissa Suomi on vahvalla ja syvällisellä asiantuntemuksella kehittämässä varhaiskasvatuksen linjoja ja trendejä. Pohjoismaisella tasolla Suomi on siirtynyt jälkijunasta varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kehittämisen edelläkävijäksi.

Lapsiperheiden tukimuodot tähtäävät siihen, että varhaiskasvatuspalveluja käytetään riittävän ajoissa. Tukimuotojen pääpaino on palveluissa ja niiden kehittämisessä. Kaikilla lapsilla on oikeus maksuttomaan päivittäiseen pedagogiseen varhaiskasvatukseen. Tavoite on toteutettu usean vuoden aikana ikäluokka kerrallaan. Varhaiskasvatuksen lisäksi jokaisella lapsella on oikeus tarvitsemaansa päivähoitoon.

Varhaiskasvatuspalvelut ovat kuntapalvelujen ydintoimintaa ja lähipalveluja. Yksityiset, voittoa tavoittelemattomat yhdistykset ja yritykset täydentävät julkisia kuntapalveluita. Yksityisten palvelujen laatua ja toimintaa valvotaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Yhteiskuntapoliittisin päätöksin taataan lasten laadukas päivähoitojärjestelmä, joka tukee työllisyyttä, naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, opiskelua sekä lapsi- ja perhepolitiikkaa.

Tämän ovat mahdollistaneet pienet lapsiryhmät ja riittävä henkilöstö. Lapsille taataan rauhallinen, yksiohllinen kasvu, kehitys ja oppiminen osana monikulttuurista yhteisöä sekä mahdollisuus kehittää itseään erilaisissa taidemuodoissa.

Sosiaalisten suhteiden ja oppimistaitojen perusta

Varhaiskasvatus vahvistaa lapsen osallisuutta kulttuuriin, taiteisiin ja liikuntaan eli elämykselliseen oppimiseen. Lapsen kaikkia aisteja ja oppimisen mahdollisuuksia kehitetään ja tuetaan. Leikki on toiminnan keskiössä ja merkittävä oppimisen väline.

Vahva pedagoginen ote näkyy kaikissa varhaiskasvatuspalveluissa. Lasten tarvitsemat kasvun ja kehityksen kannalta tärkeät tukimuodot ja erityisopetus toteutuvat oikea-aikaisesti ja niitä on riittävästi saatavilla joka kunnassa. Lasten oppimisympäristöjä kehitetään edelleen elämyksellistä oppimista tukevina.

Varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelut toimivat läheisessä yhteistyössä koko lähiyhteisön kanssa. Lasten vanhemmat ovat tietoisia palvelujen vaihtoehtoista ja sisällöistä, ja he vaativat rohkeasti laatua palveluilta. Vanhempien vuorovaikutus eri toimijoiden kanssa on tehty joustavaksi.

Varhaiskasvatus- ja päivähoitohenkilöstön koulutus, ammattinimikkeet ja toimenkuvat vastaavat koulutus- ja kasvatuspoliittisia tavoitteita. Tehtävänimikkeet antavat myös lasten huoltajille selkeän kuvan henkilöstön osaamisalueista ja koulutuksesta. Varhaiskasvatus on vahvistunut yliopistoissa tieteenalana, ja yliopistot tuottavat suunnitelmallisesti tutkimusta koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseksi.

Pedagogisesti koulutettu henkilöstö

Pedagogisen, maisteritasoisen opettajakoulutuksen saaneet lastentarhanopettajat ja erityislastentarhanopettajat vastaavat varhaiskasvatuksen pedagogiasta kaikissa toimintayksiköissä. Lastentarhanopettajien määrä varhaiskasvatuspalveluissa vastaa pedagogisen toiminnan tarvetta. Varhaiskasvatuspalveluissa yli puolet henkilöstöstä on lastentarhanopettajia ja kaikilla palveluissa työskentelevillä on varhaiskasvatusalan koulutus.

VARHAISKASVATUS, UHKAKUVA

Edelleen kahden hallinnon paineissa

Vuonna 2014 säädetty ja vuonna 2015 voimaan tuleva varhaiskasvatustalaki ei anna laadullisia reuna-ehtoja eikä riittävän vahvaa pohjaa varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. Lakiin jää edelleen kahden hallinnon, sosiaali- ja opetustoimen, erilaiset lähtökohdat, mikä näkyy tavoitteiden epäselvyytenä. Myös varhaiskasvatuksen koulutus- ja kasvatustaloudelliset, koulutukselliseen tasa-arvoon liittyvät tehtävät ja tavoitteet sekä varhaiskasvatuspedagogia jäävät laissa liian jäsentymättömiksi. Varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalvelujen tavoitteet ja erilaiset roolit ovat epäselviä. Ennen vuoden 2015 eduskuntavaaleja taloudellisesti heikossa tilanteessa puuttuu rohkeus tehdä kauaksi luotaavia, tulevaisuuteen uskovia päätöksiä.

Opetushallinnon rooli varhaiskasvatuksen kehittämisessä näkyy hitaasti ja toimialaa kehitetään edelleen liiaksi sosiaali- ja opetusalan ristivedossa. Alalla oli suuret odotukset varhaiskasvatuslaista ja sen tuomasta vahvistuksesta varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Pettymys lain tuloksiin näkyy laajasti koko toimialan arkityössä, henkilöstön motivaatiossa, alan houkuttavuudessa ja kehittämisessä sekä yliopistojen tutkimustoiminnassa ja opettajankoulutuksen kehittämisessä.

Suomessa ei päästä selkeään yhteisymmärrykseen siitä, mikä on varhaiskasvatuksen tavoite ja tehtävä. Edelleenkin työ lasten kanssa ei ole varhaiskasvatuksen ydintehtävä, vaan sille asetetaan laajasti muita tavoitteita. Varhaiskasvatuksen asema ja arvo vaihtelee edelleen liiaksi talous- ja työelämän nousu- ja laskusuhdanteiden mukaan.

Irrallista toimintaa, ei osa kokonaisuutta

Varhaiskasvatuksen kokonaisuuden heikko laatu ja harkitsemattomat koulutuksen ja palvelujen leikkaukset sekä varhaiskasvatuksen kokonaisuuden heikko asema koulutus- ja kasvatustaloudellisen osana vaikuttavat siihen, että on päädyttyään pääasiassa tarjoamaan 4–5-vuotialle lapsille esiopetuksen kaltaista suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Muiden varhaiskasvatuksen ikäryhmien toiminnan kehittäminen jää heikoksi.

Toisaalta poliittiseen keskusteluun alkaa myös nousta vahvasti vaatimuksia perusopetuksen oppivelvollisuuden aikaistamisesta eurooppalaisen mallin mukaisesti. Osa poliittisista päättäjistä tarjoaa sitä varhaiskasvatuksen heikon tason korvaajaksi.

Lapsiperheille tarjotaan vaihteleva määrä rahallisia tukimuotoja sekä esimerkiksi palveluseteleitä, joita voi käyttää eri palveluissa. Tukimuotojen moninaisuus vahvistaa polarisaatiota. Niiden vaikuttavuutta lapsen asemaan ja yhteiskunnalliseen koulutustaloudelliseen tasa-arvoon ei selkiytetä vuoden 2014–2015 varhaiskasvatus- ja päivähoitolainsäädännössä.

Tehtävät eivät kehity professiona

Yliopistollisen lastentarhanopettajakoulutuksen koulutusmäärät lisääntyvät vuosina 2014–2020 hyvin niukasti ja lastentarhanopettajia työskentelee alalla aivan liian vähän. Tämä vaikuttaa myös alan houkuttavuuteen. Lastentarhanopettajan ammatti on joko väylä muuhun opettajakoulutukseen tai siihen hakeutuvat henkilöt suuntautuvat vahvasti päivähoitopalveluihin, eivät koulutuspolitiikkaan ja varhaiskasvatukseen.

Lastentarhanopettajien suuret ikäluokat ovat siirtyneet eläkkeelle. Osa varhaiskasvatuksen kandidaateista siirtyy jatko-opintoihin muulle opetuslalle. Varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen maisteritasosta on neuvoteltu, mutta siitä ei ole päästy yhteisymmärrykseen, mikä syö alan vetovoimaa. Tästä syystä yliopistoista 2000-luvun alussa jo valmistuneista varhaiskasvatuksen maistereista

riittävän monet eivät jää varhaiskasvatuksen tehtäviin. Koulutuksen kehittämisen eipäs-juupas-tilanne ja epäselvyys mm. kelpoisuuksista vaikeuttavat useiden vuosien ajan toimialan kehittämistä. Ammatikorkeakoulujen sosionomikoulutuksen sisältöä ei kehitetä eikä alalle tulevien lastentarhanopettajakelpoisten ammattilaisten osaaminen vastaa työelämän tarpeita. Lastentarhanopettajat työskentelevät lähinnä 4–6-vuotiaiden kanssa.

Eriarvoisuus kasvaa

Maahan syntyy suunnittelematta kahdentasoisia palveluja: julkiset ja yksityiset palvelut. Niiden valinta ja käyttö riippuvat lasten vanhempien sosioekonomisesta taustasta. Päiväkodit tarjoavat erikoistuneita kerhoja erillistä maksua vastaan. Vanhemmat voivat lisämaksusta ostaa lapselleen varhaiskasvatukseen lisälaatua ja toimintaa. Varhaiskasvatuspalveluista katoaa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan peruslähtökohta.

Yli puolet varhaiskasvatuspalveluista on yksityisiä. Palataan siis 1970–1980-luvun tilanteeseen, jolloin julkisiin varhaiskasvatus- ja päivähoitopalveluihin pääsi vain sosiaalisin perustein. Toisaalta tarjolla on lapsille osapäiväisiä varhaiskasvatuspalveluja, joista päivähoito on eriytynyt omaksi toiminnakseen. Palvelujen laatu, laajuus ja monipuolisuus vaihtelevat suuresti kasvukeskusten ja haja-asutusalueiden välillä.

PERUSKOULU, TAVOITETILA

Sivistys on itseisarvo

Peruskoulussa kasvetaan vastuullisiksi maailmankansalaisiksi. Oppilaat oppivat kantamaan vastuuta Suomen ja maailman tulevaisuudesta. Peruskoulu on jopa aiempaa vahvemmin avainasemassa myös kansakunnan eheyden, tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien turvaajana. Sillä on vahva yhteiskunnan ja kansalaisten tuki ja arvostus. Oppilaiden osallisuutta niin koulun päätöksentekoon kuin toiminnan suunnitteluunkin lisätään.

Koulutuksen sivistysluonnetta halutaan uudelleen vahvistaa. Suomen tulevaisuuden nähdään yleisesti perustuvan kahteen kivijalkaan: huippuosaamiseen ja hyvinvointivaltiorakenteeseen. Peruskoulussa panostetaan toimivaan johtamisjärjestelmään, opettajien osaamisen suunnitelmalliseen kehittämiseen, turvalliseen oppimisympäristöön ja vahvaan yhteisöllisyyteen. Jokaisessa kunnassa on koulutuksen kehittämissuunnitelma, jonka mukaan peruskoulua kehitetään. Opetusryhmien koosta on säädökset, ja oppilailla on selkeät ryhmät, joihin he tuntevat kuuluvansa. Peruskoulun voimavarat ovat vakaat koko maassa. Oppilaat saavat tarvitsemansa erityisopetuksen ja oppilashuollon palvelut sekä saavuttavat jatko-opintovalmiudet, mikä on parantanut nuorten hyvinvointia. Suuntautuminen toiselle asteelle varmistuu laadukkaan opinto-ohjauksen avulla suurimmalle osalle oppilaista jo peruskoulun aikana.

Tavoitteena luova oppiminen

Koulun toimintakulttuuri tukee oppimista verkostoituneessa maailmassa. Oppiminen nähdään monialaisena ja jatkuvana prosessina, jota tapahtuu koulussa sekä koulun ulkopuolella, mm. sosiaalisessa mediassa. Ryhmät ovat joustavia, oppimisen kannalta tarkoituksenmukaisia ja riittävän pieniä. Oppimisessa keskeistä ovat luovuus, rohkeus yrittää, sinnikkyys työskennellä kohti tavoitteita sekä ongelmanratkaisutaidot. Oppimaan oppiminen on tärkeä pedagoginen lähtökohta koko elämän jatkuvalle oppimisprosessille. Peruskoulussa saavutettujen hyvien perustaitojen lisäksi erilaiset lahjakkuudet pääsevät kehittymään. Peruskoulu tekee vahvaa yhteistyötä työelämän ja muun yhteiskunnan kanssa.

Kaikki oppilaat voivat syventää osaamistaan omilla vahvuusaloillaan. Jokaisen oppilaan oppimista tuetaan mentoroimalla, ja koulujen toimintakulttuuri vahvistaa kunkin omia elämänhallintataitoja

Myös oppimisen fyysinen ympäristö muuttuu. Oppimisympäristöt muuntuvat joustavasti pedagogisten tarpeiden mukaan. Rakennusten terveellisyys ja turvallisuus varmistetaan. Opettajien työtilat tukevat tiimityötä ja erilaisia pedagogisia ratkaisuja. Koulu yhteisöt ovat oppimiskeskuksia, joissa toimii eri alojen oppilaitoksia.

Opettaja nähdään yhä enemmän oman alansa kasvatuksen, aineenhallinnan ja pedagogiikan asiantuntijana. Hänellä on vahva ote oman työnsä ja osaamisensa kehittämiseen. Työssä korostuvat ammattieettinen ajattelu sekä oppilaan tukeminen ja pedagoginen ohjaaminen. Uudenlainen oppiminen edellyttää oppilaiden yksilöllistä ohjaamista. Opettajien yhteistyö lisääntyy ja osaamista jaetaan koulun sisällä, muiden oppilaitosten, työelämän ja muun yhteiskunnan kesken, ja kansainvälisestikin. Opettajien ja oppilaiden työhyvinvoinnista huolehditaan muuttuneen koulutyön edellytysten mukaisesti. Työaika- ja palkkausjärjestelmä uudistetaan vastaamaan työn lisääntyneitä vaatimuksia. Alalle halukkaita hakijoita on edelleen runsaasti.

PERUSKOULU, UHKAKUVA

Polarisaatio kiihtyy

Julkinen talous ajautuu pysyviin vaikeuksiin. Perusopetukseen kohdistuu leikkauspaineita, minkä vuoksi peruskoulujärjestelmän kehittäminen hidastuu ja paikoin jopa pysähtyy. Kansalaiset eivät enää arvosta peruskoulutusta.

Opetus ja oppiminen menettävät asemansa yhteiskunnan kivijalkana. Suomi ei ole enää opetuksen mallimaa, ja kansainvälisesti mitatut oppimistulokset romahtavat. Perusopetuslaki on puiteläki ja turvaa vain opetuksen minimilaadun. Koulutuksen voimavarat ovat kuitenkin riittämättömät. Polarisaatiokehitystä ei onnistuta pysäyttämään, ja siksi eri alueiden peruskoulut ovat varsin eritasoisia. Tätä kehitystä vahvistaa koulujen julkinen arviointi ja vertailu. Koulutusta mitataan ja arvioidaan vain taloudellisin perustein.

Koulujen välinen kilpailu hyvistä oppilaista ja perheistä sekä kelpoisuusvaatimukset täyttävistä opettajista kiristyy varsinkin isoissa kaupungeissa. Koulurakennusten kuntoa ja varustelua ei pystytä ajanmukaistamaan, sisäilmaongelmat pahentuvat. Oppilashuoltopalveluja ei ole riittävästi tarjolla.

Ryhmät ovat suuria eikä yksilölliseen ohjaamiseen ole aikaa eikä mahdollisuuksia. Osa opettajan tehtävistä siirretään pedagogisesti kouluttamattomalle muulle henkilökunnalle. Tämä on vaikuttava oppimiseen ja opetusmenetelmiin, joita ei pystytä uudistamaan. Oppilaille ei tarjota riittävästi tukea varsinkaan niillä alueilla, joissa tukitoimien tarve on suuri. Oppiminen ei enää vastaa ajan haasteisiin. Koulujen tietotekninen ja muu varustetaso vaihtelee ja on riittämätön. Oppilaiden selviytyminen ja onnistuminen peruskoulussa eivät parane, vaikka opetussuunnitelman uudistamissykliä nopeutetaan.

Sekä lahjakkaat että erityistä tukea tarvitsevat kärsivät

Suurimassa syrjäytymisvaarassa ovat heikot oppilaat. Myöskään lahjakkaimpien oppilaiden opetuksen eriyttämiseen ei ole mahdollisuuksia. Perusopetuksessa on turvattomuutta, jota vapaaehtoisjärjestöt pyrkivät kompensoimaan läsnäolollaan. Oppilaskodit tulevat takaisin peruskouluihin.

Tyytymättömyys julkiseen järjestelmään ja opetukseen kasvaa selvästi, ja samalla lisääntyy paine ja tarve erilaiseen yksityiseen opetukseen – esimerkiksi yksityisiin ”lahjakkaiden” lasten kouluihin ja yksityiseen tukiopetukseen. Riittävän varakkaat perheet ostavat peruskoulun lisäksi opetuspalveluja ja tukitoimia lapsilleen.

Ammatillisesti kunnianhimoinen opettajisto ja rehtorit toteavat, että koulunpidon edellytykset eivät vastaa ajan haasteisiin. Rehtorin työ on jatkuvaa taistelua resursseista, jotta opetus pystytään järjestämään lain edellyttämällä tavalla. Opetus sekä siihen liittyvä muu työ on entistä haastavampaa, koska ryhmäkoot kasvavat eikä täydennyskoulutusta ole riittävästi. Työrauhaongelmat ja turvallisuus ovat kouluissa kriittisessä tilassa, mikä heijastuu yleisenä turvattomuutena koko yhteiskuntaan. Opettajuuden muutos on ennakoimatonta ja työn kuormittavuus lisääntyy. Opetustyön vetovoima on romahtaa. Rehtoreiden ja opettajien työaika ja palkkausjärjestelmät eivät kehity niin, että ne houkuttelisivat alalle. Opettajankoulutukseen ja rehtoreiksi on yhä vaikeampaa saada hyviä hakijoita. Osa rehtoreista ja opettajista siirtyy muihin yksityisen sektorin töihin.

TOINEN ASTE, YHTEINEN TAVOITETILA

Jokaiselle nuorelle hyvä tulevaisuus

Toisen asteen koulutus järjestetään duaalimallin mukaisesti: se jakautuu yleissivistävään, korkea-kouluopintoihin tähtäävään lukiokoulutukseen ja työelämän tarpeisiin monipuolisesti vastaavaan ammatilliseen peruskoulutukseen. Lukiokoulutus ja ammatillinen peruskoulutus tekevät tiivistä yhteistyötä. Ammatillisen peruskoulutuksen jälkeen opiskelija voi jatkaa korkeakouluopintoihin.

Toisen asteen koulutuksen perustavoite on antaa opiskelijalle mahdollisuus saavuttaa sellaiset tiedot, taidot ja osaaminen, joiden hän varassa voi jatkaa opintojaan, siirtyä työelämään ja vahvistaa eri tavoin osaamistaan koko elämän ajan. Opiskelijan luottamus omaan oppimiskykyynsä vahvistuu ja tulevan työuran suunta selkiytyy opintojen aikana. Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osaamisen hyvä taso tunnetaan yhteiskunnassa, ja oppilaitosten kykyyn osaamisen tuottajina ja uudistajana luotetaan.

Toisen asteen koulutuksen tavoitteiden toteutuminen pohjautuu siihen, että koko koulutusketju varhaiskasvatuksesta korkeakouluopintoihin on suunniteltu kokonaisuutena. Kunkin asteen tavoitteet on sovitettu edeltävän ja seuraavan asteen tavoitteisiin.

Yleinen ilmapiiri kannustaa kouluttautumaan. Toinen aste saa riittävästi voimavaroja, koska kasvatuksen ja koulutuksen myönteiset vaikutukset ongelmien, kuten nuorten syrjäytymisen, ehkäisyyn on ymmärretty.

Oppivelvollisuutta pidennetään niin, että edistetään erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden toisen asteen koulutuksen aloittamista lukiossa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tämä ehkäisee syrjäytymistä, lisää koulutuksellista tasa-arvoa ja nuorten omaa vastuuntuntoa sekä vähentää koulutuksen keskeyttämistä.

Vertaisryhmät, ryhmäopiskelu ja tulevaisuuteen ja työllistymiseen liittyvät keskustelut ja ohjaus antavat nuorille tukea ja tietoa jatko-opintojen ja työelämän vaihtoehdoista. Opiskelijan elämänhallintaan sekä terveyteen liittyvää tukea on saatavilla riittävästi.

Opiskelussa käytetään ajasta ja paikasta riippumattomia opetusmenetelmiä ja -ympäristöjä yhä enemmän. Opiskelijat liikkuvat eri oppilaitosten välillä, kun toteuttavat yksilöllisiä opintosuunnitelmiaan. Heitä ei kuitenkaan jätetä yksin, vaan opettaja on mukana kaikessa opetuksessa. Myös opinto-ohjausta tarjotaan riittävästi. Pedagogiikka kehittyy mm. ilmiöpohjaisuuden, tutkivan oppimisen ja pelillisyyden suuntaan. Oppiminen nähdään laajana kokonaisuutena, johon kuuluu formaalin oppimisen lisäksi vapaamuotoinen oppiminen.

Liikunta ja taideaineet ovat kaikilla kouluasteilla tärkeitä oppijan fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin rakentajia. Niiden avulla edistetään sosiaalisten ja motoristen taitojen kehittymistä ja mahdollistetaan rauhoittuminen ja elämysten kokeminen opiskelun yhteydessä.

Yhteisenä oppiaineena kaikilla on toiselle asteelle saakka hyvinvointioppi, jonka olennaisia sisältöjä ovat sosiaaliset taidot sekä toisen ihmisen kohtaaminen, terveys ja turvallisuus.

Kun toista astetta kehitetään suunnitelmallisesti, voidaan toteuttaa myös valtakunnallisia uudistuksia, jotka parantavat koulutuksen läpäisyä ja vähentävät keskeyttämisä.

Toisen asteen opintojen lopulla opiskelijat laativat tulevaisuuden opintoihinsa ja työuraansa liittyvän suunnitelman. Toisen asteen tutkinnon suorittaneella on valmiudet toimia aktiivisesti yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena.

Yksilöllinen opintojenohjaus rakentaa hyvän pohjan

Opinto-ohjausta tehdään yhdessä opiskelijoiden kanssa. Ohjauksen menetelmät ja toteutustavat ovat monipuolisia. Yhdessä laadukkaan opetuksen kanssa ohjaus varmistaa opiskelijoiden opintojen etenemisen tavoitteiden mukaisesti.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma laaditaan heti opintojen alussa ja sitä tarkistetaan säännöllisesti henkilökohtaisten ohjauskeskustelujen yhteydessä.

AMMATILLINEN PERUSKOULUTUS, TAVOITETILA

Koulutuksen vetovoima kasvaa

Lainsäädäntö määrittelee ammatillisen koulutuksen järjestämisen edellytykset. Koulutusta on tarjottava kattavasti koko maassa. Koulutustarjonnassa ennakoidaan yhteiskunnan ja työelämän muutoksia, työvoimatarpeita sekä yksilön osaamisodotuksia. Ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärät kasvavat merkittävästi, koska koulutukseen osallistuu eri-ikäisiä opiskelijoita.

Ammattikasvatuksen yliopistollinen tutkimus vahvistuu ja tutkittua tietoa hyödynnetään ammatillisen koulutuksen kehittämisessä. Koulutuksen tavoitteet lähtevät yksilön, yhteiskunnan ja työelämän tarpeiden yhteensovittamisesta. Näiden tavoitteiden tasapainoinen yhteensovittaminen ja tutkinnon osaamisperustainen rakentuminen varmistavat osaavat, motivoituneet ja itseään kehittävät työelämän taitajat eri aloille ja yrityksille.

Koulutus kehittää, kehittyy ja uudistuu yhteiskunnan muutoksissa. Toiminnasta kerätään palautetta, ja sitä saadaan itsearvioinneista ja laadun arvioinneista. Laatua arvioi koulutuksen arviointikeskus valtakunnallisesti hyväksytyjen laatukriteerien pohjalta. Arviointimittaristo tuo hyvin esille järjestäjän koko toiminnan ja toimintaympäristön.

Koulutuksen rahoitus on vakaata ja kattaa koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. Ne jakautuvat yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaan työelämän ja julkisen sektorin kesken. Työelämä saa osaa-
via tekijöitä sekä jatkuvaa oman toiminnan kehittämisen tukea ammatillisesta koulutuksesta. Koska Suomi tarvitsee tätä koulutuksella hankittua osaamista ja työelämän kilpailukyvyyn turvaavaa innovointia, työelämän osallistuminen rahoitukseen on yhteisesti hyväksytty ja ymmärretty.

Joustava opiskelu kasvattaa työelämään

Rajaton oppimisympäristö ja monipuoliset oppimismenetelmät lisäävät opiskeluintoa. Opintoja voi hankkia eri kouluasteiden tarjonnasta. Opiskeluun liittyvä työssäoppiminen ja aidot työelämän tilanteet kiinnittävät opitun suoraan alan osaamisvaatimukseen. Opettajat ovat opiskelijoiden tukena oppimisprosessin eri vaiheissa ja arvioivat ammatillisen kasvun edistymisen. Kun osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan, eri tavoin hankittu osaaminen voidaan liittää tutkintoon. Osaamisen osoittamisen tapoja ovat esimerkiksi konkreettiset työsuoritukset, dokumentoidut työelämän tilannekuvaukset,

opinnäytteet ja toteutetut tuotteet. Näiden tuotosten ja oppimisprosessin kuvauksen avulla osaamisen tason ja syvyyden voi arvioida ja liittää osaksi tutkintoa.

Opiskelijat saavat oppimisvaatimusten mukaan opetusta, ohjausta, palautetta ja vertaistukea. Heidän osallistumisensa oppimisprosessin suunnitteluun ja toteuttamiseen kuuluu ammatillisen kasvun kokonaisuuteen, ja vastuu oman osaamisen kehittämisestä lisääntyy opiskelun edetessä. Opiskelija saa myös jatko-opintovalmiudet.

Opiskelijaryhmän koko opettajaa kohden sekä ohjattavien määrä opinto-ohjaajaa kohden on määrätty säädöksiin, samoin opetuksen resurssit. Opetuksesta vastaavat opettajat suunnittelevat ja toteuttavat opetuksen joustavasti erilaisten oppimistarpeiden, oppimistilanteiden vaatimusten mukaan ja eri opetusmenetelmiä käyttäen.

Opintojen myötä vahvistuva ammattitaito, vertaistuki ja ammatillinen identiteetti takaavat, että motivaatio säilyy. Valmiudet muuttuviin tilanteisiin ja alan osaamistarpeiden uudistamiseen ovat vahvat. Dynaamiseen toimintaympäristöön reagointi on osa ammattitaitoa ja luo myös edellytykset osaamisen hyödyntämiseen eri toimialoilla. Lisääntyvien työelämäjaksojen vuoksi opiskelijoilla on aiempaa enemmän työturvallisuusriskejä, mutta opiskelijoiden suojelua työelämässä on parannettu myös lainsäädännön keinoin. Tutkinnon suorittaneella on vahva osaaminen opintojen jatkamiseen, työelämään siirtymiseen ja oman osaamisensa kehittämiseen eri tavoin koko elämän ajan.

LUKIO, TAVOITETILA

Laadukas opetus on mahdollista koko maassa

Lukiokoulutuksella on selkeä ja tunnustettu asema duaalimallin mukaan toimivalla toisella asteella. Lukio antaa hyvän, laajaan yleissivistykseen perustuvan pohjan ja valmiudet korkea-asteen opintoihin. Palvelurakenneuudistus toteutetaan niin, että se tukee lukion verkostomaista toteutusta ja omaleimaista toimintaa. Ratkaisuilla kyetään turvaamaan lukiokoulutuksen alueellinen saavutettavuus koko valtakunnassa sekä koulutuksen laadukkuus.

Lukiokoulutuksen yksikköhinta korotetaan tasolle, joka mahdollistaa koulutuksen laadukkaan toteutuksen. Lukioita ylläpitävät pääosin kunnat. Kuntakoko kasvaa merkittävästi, mikä mahdollistaa lukioverkon tarkastelun laajempänä kokonaisuutena. Alueellisesti suurimmat kunnat harvaan asutuilla seuduilla ovat jopa entisten maakuntien kokoisia. Kun kuntakoko kasvaa, useimmat entiset koulutuskuntayhtymät häviävät tarpeettomina tai muuttuvat maakunnallisiksi. Samalla päällekkäiset hallintorakenteet vähentyvät.

Keskuskuntaan liittyneiden ympäristökuntien pienet lukiot muodostavat monilla paikkakunnilla yhden lukiokokonaisuuden. Jokaisella lukioyksiköllä on kuitenkin oma läsnä oleva rehtorinsa. Lukio voidaan tarjota kuntalaisille lähipalveluna, kun keskuslukion järjestämä koulutustarjonta tuodaan etäopetuksena sivutoimipisteisiin. Lukioyksiköt eivät ole liian suuria, joten yhteisöllisyyden toteutuminen ja turvallisuus voidaan taata. Näin saadaan opetuksen ryhmäkokoa taloudellisesti järkevälle tasolle ja valinnaisuuden toteutuminen pienissäkin yksiköissä turvataan. Kun lukiot ovat peruskoulun tavoin kunnallisia, toteutuu yhteistyö hyödyllisellä tavalla myös perusopetuksen kanssa esimerkiksi yhteisissä aineenopettajan viroissa.

Eri oppilaitosten yhteistyö on itsestään selvää

Lukiot tekevät verkottuneesti yhteistyötä keskenään, ammatillisen peruskoulutuksen kanssa sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Myös yhteistyö perusopetuksen kanssa on aktiivista,

ja osa peruskoululaisista siirtyikin nykyistä aiemmin opiskelemaan lukion kurseja. Yhteistyö lisää valinnaisuutta ja mahdollistaa opiskelijoiden yksilöllisten ominaisuuksien ja lahjakkuuksien huomioimisen nykyistä paremmin.

Ylioppilastutkinnon ja lukio-opintojen rakenteet ovat selkeitä ja valmistuvien opiskelijoiden osaminen on laadukasta, kun he siirtyvät jatko-opintoihin ja työelämään. Mallin toteuttaminen ei vaadi suuria muutoksia koulutuslainsäädäntöön, mutta asioita edistetään suunnitelmallisesti ja palvelurakenteen uudistuksia ja teknologian mahdollisuuksia hyödyntäen.

Perinteisistä ulkomuistiin perustuvista kokeista luovutaan lähes täysin. Niitä käytetään vain tärkeimpien perusasioiden hallitsemisen varmistamiseen. Pääasiassa opintokokonaisuuksien arviointi perustuu oppimisprosessin ja sen tulosten mittaamiseen. Arviointiin liittyvillä kokeilla ja tehtävillä selvitetään ja mitataan tietojen ja taitojen soveltamista, yhdistelytaitoa sekä kriittistä päättelykykyä. Arvioinnissa otetaan huomioon myös tiimityöskentelytaidot ja asiantuntijaverkoston hyödyntäminen.

Ylioppilaskirjoitukset toimivat lukion päättökokeena, ja niitä käytetään korkeakoulujen opiskelija-valinnoissa laajemmin kuin 2010-luvulla. Ylioppilastutkinnon kokeet on sähköistetty ja sähköistämisen on merkittävästi virkistänyt lukion pedagogisten ratkaisujen kehittämistä.

Opintojen valinnaisuutta lisätään siten, että lukion yleissivistävyys säilytetään. Samalla digitaaliset sovellukset ja toimintaympäristöt ovat tulleet vahvasti mukaan opetukseen, opiskeluun ja opinto-ohjaukseen. Opiskelija saa kuitenkin tarpeen mukaan henkilökohtaista tukea ja ohjausta valintojensa tueksi. Itsenäisen opiskelun ja etäopiskelun turvaamiseksi luodaan laatukriteerit, jotka kuvailevat opiskelijalle annettavan ohjauksen ja tuen sekä sosiaalisen kasvun edellyttämät toimet.

Lukiossa on päätoiminen opinto-ohjaaja jokaista 200 opiskelijaa kohti. Opiskelijoiden oikeus erityisopetukseen turvataan kirjaamalla se lakiin. Uudistusten edellyttämät pienet lisäpanostukset saadaan takaisin opintoaikojen lyhentymisenä ja keskeyttämisten vähentymisenä ja opetusryhmien kokoja voidaan pienentää sekä lukioiden varustelutasoa kohentaa.

TOINEN ASTE, YHTEINEN UHKAKUVA

Opintojen keskeyttäminen lisääntyy

Toisen asteen uhkakuvana on, että oppivelvollisuuden pidentäminen johtaa tyhjäkäyntivuoteen, joka heikentää yleistä opiskelumotivaatiota, lisää nuorten syrjäytymistä eikä edistä lukio- eikä ammatillisen koulutuksen tavoitteiden toteutumista. Toisen asteen ensimmäinen lukuvuosi on kaikille yhteinen, jolloin hukataan lukion yleissivistävyys ja heikennetään ammatillisen koulutuksen työelämävastavuutta. Nuoret eivät koe koulutusta omakseen ja keskeyttäminen lisääntyy.

Toisen asteen koulutuksen järjestäminen pirstaloituu

Päämäärättömyys ja kyvyttömyys tehdä ratkaisuja johtavat siihen, ettei suunnitelmaa toisen asteen koulutusmuotojen kehittämisestä ole, vaan paikallisesti ja alueellisesti ajaudutaan erilaisiin ratkaisuihin. Ratkaisujen taustalla ovat erilaiset paikalliset koulutuspoliittiset näkemykset, mutta myös yksipuolisesti talouden pohjalta tehdyt ratkaisut, joilla pyritään vain kustannusten karsintaan. Kuntaverkkoa koskevat uudistukset jäävät puolitiehen.

Alueellinen eriarvoisuus toisen asteen koulutuksessa lisääntyy. Osa kunnista haluaa panostaa koulutuksen kehittämiseen ja ne rahoittavat oppilaitoksiaan enemmän kuin valtionosuuksien kuntaosuudet edellyttävät, kun taas toiset kunnat käyttävät valtionosuuksien rahoitusta muualle kuin koulutukseen. Eräät kunnat taas siirtävät toisen asteen koulutuksensa kuntayhtymien hoidettavaksi

ja liikelaitostaneet toimintojaan. Yhteisen valtakunnallisen tahtotilan puute ja kurjistuvat resurssit vauhdittavat eriytyvää kehitystä. Kun valtakunnallista suunnitelmaa koulutuksen kehittämistä ei kyetä tekemään, niukkenevassa taloustilanteessa koulutuksen budjetteja leikataan tasaisesti.

Yleisimpiä tasaisten budjettileikkausten vaikutuksia ovat ryhmäkokojen kasvaminen, valinnaisuuden supistuminen ja opetusteknologian jälkeenyttäminen oppilaitoksissa. Opettajien täydennyskoulutuksen laiminlyönti estää pedagogisen uudistamisen opetuksessa. Ammatillista osaamista kehitetään puhtaasti ja palkattomasti oman työn ohessa, ja sen seurauksena opetuksen valtavirta jää uudistumatta. Seminaareissa esitellään hyviä käytäntöjä, joita joissakin yksiköissä on luotu, mutta puutteellisten resurssien vuoksi ne jäävät toteutumatta. Osa opettajista alkaa aktiivisesti hakeutua kouluihin, joilla on hyvä maine ja tämä heikentää osaltaan heikompien koulujen asemaa.

AMMATILLINEN PERUSKOULUTUS, UHKAKUVA

Ammatillisen koulutuksen tarjontaa vähennetään huomattavasti. Toimintoja supistetaan ja eri alojen opetusta karsitaan. Kattavaa koulutustarjontaa on vain isojen taajamien läheisyydessä toimivilla koulutusorganisaatioilla.

Opiskelua siirretään työpaikolle, ja erilaisten näyttöjen avulla haetaan tunnustusta osaamiselle. Koulutuksen järjestäjät tuottavat koulutuspaketteja lähinnä työelämän tilausten mukaan. Ammatitaitoiset ja kelpoiset ammatilliset opettajat ovat harvinaisia, koska ammatillinen opettajuus ei ole kilpailukykyinen uravaihtoehto. Kelpoisuusehtoja alennetaan selvästi.

Koulutusta tuottavat pääasiassa kansalliset tai kansainväliset yksityiset yritykset. Koulutuksen hinta määräytyy kysynnän ja tarjonnan mukaan.

Toisen asteen koulutuksessa on ammatillisen koulutuksen linja, joka on tarkoitettu lähinnä niille opiskelijoille, jotka eivät pääse lukioon tai eivät ole vielä onnistuneet saamaan oppisopimustyyppisen koulutuksen edellytyksenä olevaa työpaikkaa.

Itsenäistä ja tunnustettavaa lukiota tai ammatillista koulutusta ei enää ole. Samalla sekä lukion että ammatillisen koulutuksen vahvuudet hukataan.

LUKIO, UHKAKUVA

Lukion henkilöstökulujen karsinta johtaa siihen, että itsenäistä opiskelua aletaan toteuttaa ilman opettajan ohjausta. Tämä lisää osaltaan opiskelun keskeyttämistä ja nuorten syrjäytymistä.

Lukio-opetusta keskitetään suurempiin yksiköihin ja lukiokoulutuksen saavutettavuus heikentyy. Pedagogiselle kehitykselle ei ole sijaa.

Valtakunnallisesti ollaan leikkaustavoitteiden vankina ja lukiokoulutuksen kehittäminen on näennäistä. Vaikka yleisesti ymmärretään esimerkiksi ne hyödyt ja säästöt, joita opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen kunnollisella järjestämisellä voisi saavuttaa, vähäisiäkin tarvittavia päätöksiä ei kyetä tekemään. Lopputuloksena on kirjava malli, joka johtaa oppimistulosten eriytymiseen ja koulutuksellisen tasa-arvon heikkenemiseen.

Lukio pystyy toteuttamaan juuri ja juuri pakolliset ja syventävät kurssit. Aluehallintovirastot saavat yhä enemmän kanteluita, joissa opiskelijat kokevat tuleensa johdetuiksi harhaan opintoja suunnitellensa.

Opiskelijoiden motivaatio laskee ja opiskelupaikat otetaan vastaan, koska toisen asteen koulutuksesta on tullut velvollisuus. Lukio alkaa muistuttaa toista peruskoulukierrosta, vaikka virallisesti tavoit-

teena on yleissivistävän pohjan syventäminen ja korkeakouluopintojen edellyttämien valmiuksien saaminen. Osa perheistä alkaa suunnitella jopa asumistaan sen mukaan, mistä vielä saa korkeatasoista lukiokoulutusta. Samalla voimistuu vaatimus lukiokoulutuksen yksityistämisestä. Vaatimusta perustellaan tarjolla olevan koulutuksen kirjavalla laadulla.

Ylioppilaskirjoitusten sähköistäminen jää resurssien puutteessa puolitiehen. Kirjoitusten tehtävätyyppejä ei pystytä kehittämään niin, että ne tukisivat lukion pedagogista toteutusta.

KORKEA-ASTEEN KOULUTUS, TAVOITETILA

Koulutusta kehitetään kokonaisuutena ja pitkäjänteisesti

Päättäjät kehittävät korkea-asteen koulutusta duaalimalliin perustuen kokonaisuutena, jossa tähtäimenä on pitkän aikavälin toiminta. Suunta ei muutu vaalikausittain. Uudistustyötä tehdään laajalaisesti ydintoimintoihin keskittyen. Korkeakoulutuksen sivistystehtävä korostuu ammattiosaamisen rinnalla. Korkeakoulujen sirpaleisen kehittämisen tie kuljettiin loppuun 2010-luvulla.

Toinen reformin aalto kohtaa korkeakoulut. Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja on entistä vähemmän. Niitä on edelleen kuitenkin jokaisessa maakunnassa ja niiden koulutusvastuut ovat laajentuneet. Korkeakoulujen toimintoja tarkastellaan kokonaisuutena. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot säilyvät itsenäisinä toimijoina. Korkeakoulut ja opetus- ja tutkimushenkilöstö tekevät tiivistä yhteistyötä, korkeakoulut eivät siis ole toistensa kilpailijoita. Yhteistyö nähdään voimavarana ja erityisesti laatutekijänä, jonka varassa löydetään uusia ratkaisuja ja vahvuuksia. Yhteistyö on keino nostaa opetuksen ja tutkimuksen tasoa.

Suurin osa korkeakoulujen perusrahoituksesta tulee edelleen valtiolta. Valtion rahoitus ei kasva merkittävästi, mutta se on entistä pitkäjänteisempää ja painottaa tuotoksen sijasta laatua. Opetukseen ja tutkimukseen panostaminen nähdään voimavaratekijänä Suomen kilpailukyvyn vahvistamisessa. EU:n asettama tavoite korkeakoulujen valtion rahoitusosuudesta suhteessa bruttokansantuotteen saavutetaan. Suomessa tavoite asetetaan vieläkin korkeammalle. Vakaata perusrahoitusta vankistetaan edelleen EU:n puiteohjelmien ja täydentävän rahoituksen kautta.

Hallinto kevenee ja laadun arviointi vahvistuu

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat proaktiivisia toimijoita. Ne suuntautuvat entistä voimakkaammin ulospäin ja niiden dialogi on voimistunut. Myös luottamus korkeakouluihin vahvistuu. Korkeakoulujen ohjaus, raportointi ja normittaminen keventyvät, kun korkeakoulujen yhteistyö lisääntyy koko korkeakoulujärjestelmän laadun parantamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa korkeakoulutusta kokonaisuutena ja koulutusvastuiden osalta. Ulkoiset ja sisäiset kehittämistarpeet muokkaavat korkeakouluja, ja niistä tulee niille säädetyn autonomian mittaisia toimijoita.

Arviointiprosessit ja tuotetun tilastotiedon määrä vähenevät. Korkeakoulut tuottavat itse laatuarviointeja opetuksesta ja tutkimuksesta sovitulla aikajänteellä. Opiskelijat ovat yhä vahvemmin mukana koulutuksen arvioinnissa ja kehittämisessä hallinnon joka tasolla. Koulutuksen arviointikeskuksen roolia kehitetään laatu prosessien arvioinnista sisällöllisen laadun arviointiin. Arviointikeskus yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa seuraa ja analysoi korkeakoulujen toimintaa korkeakoulujen itsensä tuottamien arviointitulosten avulla. Lisäksi ne tekevät tarvittaessa syvempiä ja yksilöidympiä korkeakoulujen toimintaan liittyviä teemapohjaisia arviointeja.

Kansainvälinen toiminta on jokapäiväistä

Kansainvälisyys on luonteva osa korkeakoulujen toimintaa. Korkeakoulut perustavat suomalaisen teollisuusviennin kanssa yhteisen koulutusvientiyhtiön, josta saadaan uusia voimavaroja opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen.

Pohjoismainen yhteistyö korkeakoulujen välillä on arktisen alueen kehittymisen myötä entistä tärkeämpää ja siihen panostetaan. 2010-luvulla havaittiin suomalaisten korkeakoulujen jääneen jälkeen muista Pohjoismaista. Nyt Pohjoismaat pystyvät vastaamaan yhteistyöllä globaaliin osaamiskilpailuun.

Kansainvälisyyden lisääntyminen nähdään opetuksen ja opiskelun laatua parantavana tekijänä.

Kotimaiset kielet säilyttävät asemansa tieteen tekemisen ja opetuksen kielenä. Suomi kiinnostaa kansainvälisiä opiskelijoita ja opettajia. Suomen ja ruotsin kieltä ja kulttuuria opetetaan kansainvälisille opiskelijoille vuorovaikutteisilla menetelmin.

Kansainvälinen kilpailu ja Suomen pienuus herättävät korkeakoulut tekemään yhteistyötä myös koulutuskysymyksissä. Yliopistoissa kandidaatin tutkinnon laaja-alaisuus vahvistaa yleissivistystä, ammatillinen ja tutkimuksellinen syventyminen tapahtuvat laajemmin maisterivaiheessa.

Tutkimuksesta ja taiteen tekemisestä saatu tieto sekä osaaminen integroidaan vahvasti opetukseen. Yliopistot ovat opetuksen ja tieteen ekosysteemejä. Ammattikorkeakoulut ovat vahvoja alueellisia toimijoita ja alueiden kehittäjiä. Ne tekevät voimakasta ydintoimintoja tukevaa yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa sekä soveltavat yliopistojen tuottamaa perustutkimusta työelämän ja alueiden kehittämisessä. Ammattikorkeakoulututkinnot tehdään yhä tiiviimmässä yhteistyössä työelämän kanssa. Ammattikorkeakoulussa suoritetaan myös eri alojen yhteisiä ylempiä tutkintoja.

Tutkijakoulutukseen kuuluu olennaisena osana toimiminen kansainvälisissä tutkijaverkostoissa, joi- ta muodostavat korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja yritykset. Työelämäyhteistyön vahvistuminen läpi korkeakoulutuksen näkyy myös tohtorien rekrytoinneissa. Työelämäyhteistyö vaikuttaa myös siihen, että ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon pohjalta on entistä helpompi jatkaa tutkijakoulutukseen.

Korkeakoulutus on opiskelun valtaväylä

Korkeakoulututkinnon suorittaneitten osuus väestöstä on maailman korkeimpia. Elinikäinen oppiminen ja työelämä ovat selkeä osa korkeakoulutuksen arkea. Eri-ikäiset ihmiset suorittavat eri elämäntilavaiheissa korkeakoulututkintoja tai osia niistä. Korkeakouluilla ja työelämällä on entistä enemmän yhteisiä tiloja, joissa opetus ja työelämän arki kohtaavat sujuvasti. Opiskelija siirtyy korkeakoulusta työelämään luontevasti.

Yksilöitä ohjataan koko opiskeluajan eri koulutusasteilla, minkä ansiosta opiskelijat ovat tietoisempia omista vahvuuksistaan ja tarjolla olevista koulutusmahdollisuuksista. Yhä useampi pääsee ja suorittaa korkea-asteen koulutuksia erilaisten opintoväylien kautta. Kansainvälinen ulottuvuus opiskelussa vahvistuu ja maantieteelliset erot pienentyvät digitaalisen kehityksen myötä. Korkeakoulujen ohjauspalveluja ja ohjausta kehitetään niin, että ne ottavat paremmin huomioon opiskelijoiden erilaiset tukitarpeet.

Korkeakouluihin muodostuu erilaisia opintoihin liittyviä sekä niitä tukevia yhteisöjä, jotka sitouttavat opiskelijan ja nopeuttavat hänen valmistumista. Opiskelijat ovat motivoituneita, he ymmärtävät koulutuksen arvon ja merkityksen. Opetus ja opiskelu yhdistävät yksilön ja yhteiskunnan jatkuvan kehittymisen tarpeet sekä tarjoavat hyvän elämän perusedellytykset. Työelämä on mukana rahoittamassa ja ostamassa koulutusta, koska työnantaja näkee sen mahdollisuutena kehittää työelämän laatua.

Opiskelijan mahdollisuudet tehdä erilaisia koulutusvalintoja lisääntyvät, ja häntä tuetaan näissä valinnoissa. Myös aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen kehittyy. Ideat,

keksinnöt ja innovaatiot syntyvät eri alojen asiantuntijoiden kohtaamisissa. Korkeakoulutuksen keskeisiä tehtäviä on myös yksilön identiteetin rakentaminen ja kehittäminen.

Yrittäjyys on monelle korkea-asteelta valmistuvalle tapa työllistyä ja tasa-arvoinen vaihtoehto palkkatyölle. Yrittäjäksi ryhtyminen koetaan edistysaskeleeksi omalla uralla. Yrittäjän vapaus päättää omasta ajankäytöstään ja yrittämiseen liittyvä työttyytyväisyys lisäävät korkeasti koulutettujen yrittäjien määrää. Yrittäjien työttömyysturvaa, turvaa sairauden varalta sekä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista parannetaan, ja näin palkkatyön ja yrittäjyyden välinen kynnyks madaltuu.

Korkeakoulutuksen maksuttomuus ja laadukas koulutus tekevät siitä luontevan ja houkuttelevan elämän valtaväylän alati muuttuvassa ja kehittyvässä yhteiskunnassa.

Opetushenkilöstön työn hallittu muutos

Henkilöstön, johdon ja opiskelijoiden keskinäinen luottamus ja korkea motivaatio vastuunottoon muodostavat perustan laadukkaalle toimintakulttuurille. Korkeakoulujen sisäinen toimintakulttuuri on demokratian ihanteiden mukainen ja yhteiskunnassa edelläkävijä. Hallinnon prosessit kevenyvät ja opetushenkilöstön autonomia sisällöllisen työn tekemisessä kasvaa. Henkilöstöön luotetaan. Yksilöiden raportointitarve vähentyy. Tiimityöskentely on arkipäivää, ja työn tulokset ja laatu ovat merkityksellisiä. Tuotosten mittaamisesta siirrytään laadulliseen tulosten arviointiin. Kollektiivista luovuutta kehitetään ja sen ymmärretään vaativan ympärilleen tilaa ja luottamusta.

Opetushenkilöstön työn vaativuus kasvaa. Korkeakouluissa opettajat ovat oman tieteenalansa tai opettamansa alueen asiantuntijoita. Korkeakoulujen kaikki tehtävät, tutkimus-, kehittämis- ja opetustoiminta, nivoutuvat kiinteästi opetushenkilöstön tehtävänkuvaan. He ovat mukana uusimman tiedon tuottamisessa, analysoinnissa ja välittämisessä.

Kaikilla korkeakouluissa opettavilla on pedagoginen koulutus. Pedagogisen osaamisen merkitys korostuu edelleen, koska koulutuksessa on yhä enemmän kyse sekä opiskelijoiden että opettajan itsensä kehittymisestä elinikäisenä oppijoina, tiedon arvioijina ja tuottajina sekä vuorovaikuttajina. Korkeakoulujen opetushenkilöstö nähdään elinikäisinä oppijoina ja laajojen kokonaisuuksien ja prosessien hallitsijoina ja näkijöinä. Oppiminen vaikuttaa opiskeluprosessien suunnitteluun ja kehittämiseen ajan vaatimusten mukaisesti.

Työ ei ole aikaan ja paikkaan sidottua. Henkilöstöllä on vuotuisen kokonaistuntimäärään sidottu työaika. Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten takia on ollut olennaista lisätä työajan käytön joustavuutta ja antaa opettajalle enemmän vastuuta oman työnsä johtamiseen. Opettaja toimii modernina asiantuntijana ja vastaa saamiensa resurssien puitteissa oman työnsä kokonaissuunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä sekä osallistuu muuhun sovittuun työyhteisön kehittämiseen. Työssä painottuvat eri tehtävät vuosittain. Lähtökohta on, että opetushenkilöstön tehtäviin kuuluvat sekä opetustyö että tutkimus- ja kehittämistoiminta vuorovaikutuksessa eri toimijoiden kanssa.

Tiimimäinen toimintatapa on osa opetustyön suunnittelua ja toteutusta. Oikeudenmukainen johtaminen ja avoimet palautemekanismit ovat työn tekemisen perusta. Työnantajan ja opetushenkilöstön välillä on molemminpuolinen luottamus ja joustavuus. Uudet työtavat auttavat korkeakoulu yhteisön saavuttamaan entistä paremmin opetuksen laatutavoitteet, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut. Merkitykselliset tavoitteet myös vahvistavat opetushenkilöstön työmotivaatiota.

Palkkausjärjestelmä tunnistaa tehtävän vaativuuden, tekijän ammattitaidon ja hyvän työsuorituksen. Opetustehtävät ja niissä kehittyminen nähdään tutkimus- ja kehittämistoiminnan veroisiksi. Opettajan urakehitystä ja työn kilpailukykyä pidetään tärkeänä ja myös opetusansioden perusteella etenemisestä on tullut systemaattista.

KORKEA-ASTEEN KOULUTUS, UHKAKUVA

Opetus ja tutkimus eriytyivät

Korkeakoulujärjestelmä kokee suuren murroksen. Hallituskaudesta toiseen jatkuneet suunnanmuutokset hidastavat suomalaisten korkeakoulujen perustehtävien kehittämistä sekä toiminnan joustavoittamista. Suomessa tehdään toinen korkeakoulureformi, koska valtion rahoitus ei riitä ylläpitämään 2010-luvun korkeakoulumäärää. Muutokseen päädytään myös siksi, etteivät korkeakoulut pärjänneet kansainvälisissä vertailuissa ja siksi, että opiskelijoiden opiskelupaikan valintaperusteet ovat muuttuneet. Tutkintoja suoritetaan, mutta niiden laatu ja sisällöllinen kehittäminen ei ole kenenkään vastuulla eikä siitä palkita oppilaitoksia.

Yliopistot ovat korkeakoululaitoksen pienempi osa. Niitä on paljon entistä vähemmän. Ne on koottu suuriksi kokonaisuuksiksi, jotka keskittyvät peruseriaatteensa mukaisesti tieteen tekemiseen ja tutkijakoulutukseen. Yliopistot keskittyvät toimimaan kansainvälisillä areenoilla ja vahvistavat näin Suomen kilpailukykyä. Osasta yliopistoja ja ammattikorkeakouluja muodostetaan ammatillisia korkeakouluja, osa korkeakouluista lakkautetaan.

Työelämä tarvitsee yhä enemmän laaja-alaisia osaajia. Ammatillisista korkeakouluista valmistuu alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita valmistuu ammatti- ja asiantuntijatehtäviin. Yliopistot keskittyvät pääosin tohtorin tutkintoihin ja tuottamaan henkilöstöä tutkimukseen ja haastaviin kehitystehtäviin.

Kansainvälisyys lisää kilpailua ja eriarvoisuutta

Suomen korkeakoulumarkkinat avautuvat ulkomaisille korkeakoulutoimijoille. Kotimaisten toimijoiden rinnalle syntyy yksityisiä, maksullisten korkeakouluopintojen tarjoajia, jotka täydentävät korkeakouluverkostoa ja koulutustarjontaa. Ulkomaiset toimijat pystyvät kilpailemaan koulutettavista, vaikka niiden koulutus on maksullista. Yhä merkittävämpi osa opinnoista tai opintojaksoista suoritetaan muissa kuin kotimaisissa korkeakouluissa.

Kansainvälinen korkeakouluyhteistyö lisääntyy voimakkaasti ja myös opintotarjonta avautuu teknologian kehittymisen vuoksi.

Voimakkaan kansainvälistymisen, koulutuskilpailun ja rahoituksen vähenemisen myötä Suomessa annettava korkeakoulutus muuttuu osittain maksulliseksi. Yhden korkeakoulututkinnon suorittaminen on suomalaisille edelleen maksuton. Euroopan unionin ja Euroopan talousalueen ulkopuolelta tulevien, yliopistoissa tai ammatillisissa korkeakouluissa tutkintoa tai muita täydentäviä opintoja suorittavien opiskelijoiden koulutuskustannuksia katetaan lukukausimaksuilla. ETA-alueilta tulevien opiskelijoiden koulutuksen maksullisuutta kompensoidaan erilaisten järjestelmien avulla. Myös suomalaisen opiskelijan korkeakoulututkinnon jälkeisten täydentävien opintojen rahoittaminen on yhä enemmän hänen itsensä ja hänen työnantajansa vastuulla.

Työelämä määrittää opetusta

Koulutusta kehitetään julkisen tahon ja yksityisten toimijoiden yhteistyöllä. Työelämän ja ammatillisen korkeakoulun välinen henkilöstön vaihtuvuus lisääntyy. Ammatillisissa korkeakouluissa työelämä määrittää entistä vahvemmin koulutuksen suunnittelua ja suuntaa.

Opettaja voi olla palkattuna joko korkeakouluun tai yritykseen. Yliopistot ja tutkimuslaitokset ovat edelleen valtion ohjauksessa ja lähinnä sen rahoittamia. Ammatillisessa korkeakoulussa ulkopuolinen rahoitus vahvistuu ja nousee määräävään asemaan.

OPETTAJANKOULUTUS, TAVOITETILA

Kansakunnan osaaminen ja koulutustaso ovat maailman huippuluokkaa. Tämän keskeisiä mahdollistajia ovat maailman parhaat opettajat kaikilla koulutusasteilla ja kaikissa koulutusmuodoissa sekä maailman korkealaatuisin opettajankoulutus. Koulutus on avainasemassa kansalaisyhteiskunnan, demokratian ja laajan sivistyksen kehittämisessä sekä osaajien kouluttamisessa työelämään. Korkeasti koulutetuilla opettajilla varhaiskasvatuksesta yliopistoon on tässä suuri merkitys. Siksi opettajankoulutuksessa painotetaan edelleen vuorovaikutusta ja arvokeskustelua tiedollisten ja taidollisten tavoitteiden ohella.

Kouluttautuminen on elinikäinen prosessi

Monipuolinen koulutusjärjestelmä tarvitsee erilaisia opettajia omine vahvuuksineen. Opettajaksi on edelleen monia eri reittejä, mutta kaikille opettajaryhmille on määritelty asetuksella kelpoisuusvaatimukset. Kaikilta opettajilta vaaditaan pedagoginen kelpoisuus. Opettajaksi voi yhä pätevöityä myös erillisten opintojen kautta niin yliopistoissa kuin ammatillisissa opettajakorkeakouluissakin.

Opettajankoulutus on elinikäisen oppimisen malliesimerkki, jossa suunnitelmallinen ja säännöllinen osaamisen kehittäminen on peruskoulutuksen luonnollinen jatkumo. Tasapuolisten, laadukkaiden koulutuspalveluiden tarjoamiseksi opettajilla on velvollisuus päivittää osaamistaan osana omaa työtään säännöllisesti, ja koulutuksen järjestäjän on suunnitelmallisesti järjestettävä siihen mahdollisuuksia. Opettajat voivat kehittää koulutuksessa myös jonkin erityisalueen osaamistaan. Saatavilla on esimerkiksi laadukasta johtamiskoulutusta. Koska koulujen turvallisuus ja opettajien hyvinvointi on entistäkin tärkeämpää, opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen sisältyy opetusalan hyvinvoinnin ja turvallisuuden opintoja.

Opettajankoulutuksen kehittämisen suuntaviivat laaditaan aiempaa vahvemmin yhteistyössä pysyvässä neuvottelukunnassa. Siihen kuuluu koulutuksen järjestäjien, opettajankouluttajien ja opetusalan hallinnon edustajia sekä opettajia ja opettajaksi opiskelevia. Näin mahdollistetaan se, että opettajankoulutus pystyy mukautumaan kiihtyvällä tahdilla uudistuviin opetuksen sisältöihin sekä yhteiskunnan, työelämän ja opettajien osaamistarpeisiin. Opettajien määrällinen tarve selvitetään säännöllisesti tutkimuksella, ja koulutusmäärät sopeutetaan todettuun tarpeeseen.

Yliopistollista opettajankoulutusta koko maassa

Asiantuntijuuden edellytykset rakentuvat tutkimusperustaisessa, maisteritasoisessa peruskoulutuksessa, johon yhdistyy ohjattu käytännön harjoittelu harjoittelukouluissa, kenttäkouluissa ja päiväkohteissa. Alan tutkimukseen ja opettajankoulutuksen kehitystyöhön panostetaan merkittävästi, sillä koulutus perustuu uusimpaan tutkimustietoon ja kansainväliseen yhteistyöhön. Erityisesti opettajankouluttajien täydennyskoulutukseen panostetaan. Uusin teknologia, menetelmät sekä oppimisympäristöt ovat käytössä ja asiantuntemus saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta. Harjoittelukoulujen asema opetuksen osaamis- ja kehittämiskeskuksina sekä rooli opettajien jatkuvassa koulutuksessa on entistä vahvempi. Harjoittelukoulut ja muut koulut tekevät tiivistä yhteistyötä. Opiskelijoiden siirtymistä työelämään tuetaan perehdyttämisen lisäksi mentoroinnin avulla.

Koska opettajankoulutuksen korkea laatu kyetään säilyttämään, ala houkuttelee yhä hakijoiksi lahjakkaimmat nuoret sekä sopivia muusta työelämästä opetuslalle siirtyviä. Opettajan ammatin veto-voiman säilyminen ja koulutuksen kehittyminen lisäävät myös miesten ja eri kieli- ja kulttuuriryhmistä tulevien nuorten osuutta opiskelijoista. Opiskelijavalinnan kriteereinä ovat alalle soveltuvuus, motivaatio ja vuorovaikutustaidot. Maisteritasoisia opettajia ja lastentarhanopettajia koulutetaan koko

maassa, ja siten taataan kelpoisten opettajien saatavuuden tasapuolisuus. Yliopistojen opettajan- koulutuslaitokset tarjoavat jatko-opintoväylän maisteritutkinnon suorittaneille opettajille ja opiskeli- joille. Koulutus on kansainvälisesti tunnettua ja arvostettua. Suomeen hakeudutaan opettajankoulu- tukseen, ja kansainvälinen yhteistyö vahvistaa molempien osapuolten koulutusosaamista. Koulutus- viennistä tulee merkittävä taloudellinen tulonlähde, ja se on yksi opiskelijoiden erikoistumisvaihto- ehdoista.

Ammatillisen koulutuksen, vapaan sivistystyön, taiteen perusopetuksen ja korkea-asteen opettajuus monipuolistuu

Ammatillisen sekä aikuiskoulutuksen muutokset laajentavat opettajien osaamisvaatimuksia. Näiden opettajien työelämäyhteistyö ja kansainvälinen toiminta sekä kasvaneet osaamisen kehittämistarpeet voimallisesti muovaavat opettajankoulutuksen pedagogiikkaa, sisältöjä ja palveluja. Myös täydennys- koulutuksen tarve lisääntyy. Opettajien liikkumis- ja etenemismahdollisuudet työelämässä parantuvat.

Tie ammatillisen koulutuksen opettajaksi on edelleen moninainen. Opettajien koulutustasosta, työkokemuksesta sekä pedagogisista opinnoista on erilliset säädökset. Opettaja seuraa yhä vah- vemmin omaa ammattialaansa ja kehittää pedagogiikkaa sekä opetusmenetelmiä vastaamaan alan tarpeita ja vaatimuksia. Aikuisten ammatillisessa koulutuksessa ja vapaassa sivistystyössä korostuu aikuispedagogiikan merkitys.

Ammatillisen toisen asteen opettaja valmentaa työelämään; alan käytänteisiin, vaadittavaan am- matilliseen osaamiseen ja uralla kehittymiseen. Opettajien yhteistyö elinkeino- ja työelämän kanssa on luonteva osa opetustyötä. Yhteistyömenetelmät kehittyvät ja monipuolistuvat. Opettajat verkos- toituvat alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Ammatilliset opettajakorkeakoulut ovat eri alojen työelämää tukevan tutkimus- ja kehittämistyön sekä opettajien jatkuvan koulutuksen keskuksia. Niissä opettajaksi opiskelevat pääsevät soveltamaan saatuja tuloksia käytännön harjoittelussaan sekä kehittämistehtävissään. Opettajakorkeakouluyksiköt ovat myös omien ammattikorkeakoulujensa merkittäviä pedagogisia täydennyskoulutuskeskuksia.

OPETTAJANKOULUTUS, UHKAKUVA

Eritasoisia opettajia

Resurssien tiukkeneminen johtaa myös opettajankoulutuksen tavoitteiden karsimiseen. Opettajien kelpoisuuksia väljennetään, ja yliopistolliseen opettajankoulutukseen laaditaan eri tasoja. Vähimmil- lään opettajilta edellytetään käytännönläheinen alempitasoinen minimitutkinto, ja vain osa opet- tajista erikoistuu ”kehittäjäopettajiksi” suorittaen tutkimusperusteisen maisteritutkinnon. Opettajan tehtäviä siirretään myös pedagogisesti kouluttamattomalle avustavalle henkilöstölle. Kuka tahansa voi ilmoittautua opettajankoulutukseen, joka perustuu vain työharjoitteluun ja kollegojen avulla oppimiseen.

Ohjattu opetusharjoittelu harjoituskouluissa lopetetaan ja korvataan työssäoppimisjaksolla työuran alussa. Uudet opettajat jätetään perehdyttämättä. Haasteena on uusien pedagogisten käytäntöjen omaksuminen oppilaitoksissa.

Koska opettajankoulutuksen tasoa joudutaan laskemaan, alan vetovoima laskee huomattavasti. Yliopiston opettajankoulutusohjelmiin on vaikea saada riittävästi halukkaita opiskelijoita ja ainakin lahjakkaimmat hakijat päätyvät opiskelemaan niille harvoille koulutusaloille, joissa Suomi on kyennyt säilyttämään laadun korkealla. Osaa hakijoista opettajan ammatti kiinnostaa puhtaasti työllistymis- mahdollisuuden takia.

Ammatillinen opettajankoulutus saa ulkopuolista rahoitusta elinkeinoelämältä. Tämä rahoitus kuitenkin ohjaa aloituspaikkojen suuntaamista eikä kaikille aloille ole tarjolla opettajankoulutuspaikkoja.

Suomi ei kilpaile koulutuksen laadussa kansainvälisesti

Resurssien säästämiseksi opettajankoulutus keskitetään muutamiin suuriin yksiköihin niin yliopistoissa kuin ammatillisessa opettajankoulutuksessa. Tämä johtaa siihen, että opettajien rekrytointi syrjäisemmille alueille on hyvin vaikeaa. Oppilaitosten eriytyminen voimistuu, nuorten ja aikuisten osaamistaso laskee ja osaamiserot eri alueiden välillä ovat huomattavat. Suomi ei kilpaile koulutuksen laadussa kansainvälisesti.

Koulutuksen korkean laadun turvaaminen oppilaitoksissa on pulmallista, kun opettajien ammattitaito heikentyy selvästi. Keskitetty koulutusalan hallinto joutuu käyttämään yhä enemmän resursseja oppi- ja tukimateriaalien laadintaan. Koulutuksen vähimmäislaadun takaamiseksi joudutaan synnyttämään valvontajärjestelmä.

AIKUISKOULUTUS JA VAPAA SIVISTYSTYÖ, TAVOITETILA

Elinikäinen oppiminen on arkea

Aikuiskoulutuksen merkitys kasvaa ammattirakenteen uudistumisen sekä elämänikäisen oppimisvaatimuksen myötä. Yhä useampi koulutetaan uudelleen, ja aikuiskoulutus vastaa yhteiskunnallisten muutosten tuottamiin osaamistarpeisiin. Koulutus on työpaikkapainotteista ja tarpeiden mukaan räätälöityä, ei aina kokonaiseen tutkintoon tähtäävää. Tutkintojen osien suorittaminen lisääntyy, ja liikkuvuus ammattien välillä kasvaa. Myös vapaa-ajalla tapahtuvan oppimisen merkitys korostuu.

Aikuiskoulutuksessa otetaan haltuun työelämän vaatimusten kasvava moninaisuus. Koulutus- ja tarjonnan hajanaisuuden vähentämiseksi kehitetään uusia verkostomaisia toimintatapoja. Talouden tiukkenemisen myötä opiskelumaksut nousevat, ja valtio tukee vähävaraisimpien opintoja esimerkiksi tarjoamalla opintoseteleitä. Koulutusta järjestetään edelleen myös työvoimapoliittisin perustein.

Aikuiskoulutus keskittyy yhä useammin suuremmiksi kokonaisuuksiksi siten, että saman katon alla toimivat ammatillinen nuoriso- ja aikuiskoulutus, vapaa sivistystyö ja aikuislukiot. Aikuisten valittavana on yhä useampia erilaisia opintopolkuja. Aikuiskoulutuksen resurssien yhteiskäyttö lisääntyy ja koulutuksen järjestäjien työnjako täsmentyy. Aikuiskoulutuksen asema vahvistuu koulutustarjonnan keskittämisen myötä. Kansanopistot ja kansalaisopistot tarjoavat edelleen koulutusta, mutta entistä suurempina yksikköinä.

Opettajan työn vaatavuus kasvaa yksilöllisten opintopolkujen, heterogeenisten opiskelijaryhmien ja uusien oppimisympäristöjen myötä. Samalla aikuisopettajilta vaaditaan talousosaamista ja tuoteistamista. Oppijaryhmien heterogeenisuus lisää valmentamisen ja ohjauksen tarvetta, mikä johtaa aikuispedagogiikassa uudenlaisiin ratkaisuihin. Osa opettajista erikoistuu henkilöstön kehittämistehtäviin ja toimii konsulttimaisella työotteella elinkeinoelämän ja oppilaitosten kumppanuusverkostoissa.

Senioriopiskelijat ovat kasvava joukko

Elinikä ja työurat pidentyvät, ja yli 65-vuotiaita on työssä entistä enemmän. Mitä suurempaa asiantuntemusta tehtävä vaatii, sitä kauemmin työssä halutaan olla. Kokemuksen ja hiljaisen tiedon hyödyntäminen lisääntyy. Vaikka varttuneilla työntekijöillä on kokemusta ja hiljaista tietoa, voi heillä olla puutteita uusimpiin työmenetelmiin liittyvissä tiedoissa ja taidoissa. Niitä päivitetään kehittämällä erityisiä yksilöllisesti räätälöityjä koulutusohjelmia. Työssä jaksamista tuetaan erityisesti.

Väestön ikääntymisen myötä seniorikansalaisten määrä kasvaa. He ovat entistä koulutetumpia ja terveempiä. Vapaan sivistystyön tarjonta on keskiössä, kun tuetaan aikuisväestön ja seniorikansalaisten toimintakykyä ja terveyttä. Myös eri koulutusasteiden avoimen koulutustarjonnan kysyntä kasvaa. Uudenlaiset yksityiset koulutuksen tuottajat tarjoavat entistä keskittyneempää ja räätälöidymppää koulutusta.

Kansainvälisyys lisää näyttötutkintojen tarvetta

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden määrä kasvaa, ja monikulttuurisuus on arkipäivää aikuis-koulutuksessa. Kotouttamiskoulutusta tarvitaan edelleen. Aikuisten perusopetuksen tarve lisääntyy, mikä näkyy erityisesti aikuislukioiden ja kansanopistojen koulutustarjonnassa. Vapaan sivistystyön oppilaitokset, kuten kansalaisopistot, ovat maahanmuuttajien kielellis-kulttuurisia opiskelupaikkoja. Aikuiskoulutuksessa joudutaan yhä enemmän huomioimaan kansainvälisyyden tuomat vaatimukset ja tutkintojen vertailtavuus. Suomi kehittyy myös aikuiskoulutuksen viennissä. Näyttötutkintojärjestelmä ja vapaan sivistystyön tarjonta tuotteistetaan vientiin, ja tätä suuntausta kehitetään edelleen.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen saavat entistä enemmän jalansijaa kaikessa aikuiskoulutuksessa. Paikallisten tarpeiden ja kysynnän mukaan kansalaisopistot ottavat vastuuta tiettyjen aihealueiden opetuksesta, mitä voidaan hyödyntää paikallisesti myös muissa opintomuodoissa.

AIKUISKOULUTUS JA VAPAA SIVISTYSTYÖ, UHKAKUVA

Aikuiskoulutukseen kohdistuu entistä moninaisempia odotuksia, ja niihin on vaikea vastata, kun samaan aikaan budjettivaroja leikataan rajusti.

Rahalla saa laadukasta aikuiskoulutusta

Ammattitehtävien ja alan vaihtamistahti kiihtyy, mikä lisää koulutustarvetta entisestään. Yritykset tarjoavat entistä enemmän kapea-alaista täsmäkoulutusta, ja työnantajat ovat kiinteästi mukana tämän koulutuksen tuottamisessa ja toteuttamisessa.

Vapaan sivistystyön eri koulutusmuotoja yhdistetään. Se menettää merkittävästi rooliaan yhteiskunnallisten muutosten tuottamien osaamistarpeiden paikkaajana. Koulutustarjonta vähenee, ja maksut nousevat eikä kaikilla ole enää varaa osallistua koulutukseen. Osa koulutusvastuusta siirtyy kansalaisjärjestöille. Aikuislukioita sulautetaan päivälukioihin ja aikuislukion asiantuntemus vähentyy. Tämän seurauksena aikuislukioita lakkautetaan.

Tutkintoon johtava ammatillinen aikuiskoulutus ja nuorten ammatillinen peruskoulutus lähentyvät. Koulutus on moduulipohjaista siten, että opiskelija voi valita moduuleja sekä nuorten että aikuisten puolelta. Tämän vuoksi sekä nuorten että aikuisten pedagogiikan kehittäminen kaipaa uusia ratkaisuja.

Opiskelijat yhä enemmän yksin opintojensa kanssa

Aikuisoppijalta vaaditaan yhä enemmän itseohjautuvuutta. Rajattomat oppimisympäristöt voivat hankaloittaa suunnitelmallista opiskelua, koska koordinointi on puutteellista. Yksilöt vastaavat pitkälti itse omaehtoisen koulutuksen kustannuksista. Osa koulutuskuluista maksetaan henkilökohtaisilta koulutustileiltä.

Osa tämän päivän aikuisikäisistä ei täytä aikuisuuden kriteereitä. Lisähaastetta opetustyöhön tuo se aikuistuva nuorten joukko, jonka luku-, lasku ja tietotekniset taidot ovat heikot. Aikuiskoulutuksella

on rajalliset mahdollisuudet ottaa haltuun tämä joukko.

Polarisoituminen lisääntyy, ja kaikenlainen aikuiskoulutus keskittyy yhä enemmän niille, joilla on varaa maksaa koulutuksesta. Työvoimapolitiittinen koulutus vähenee, ja yksityinen koulutuksen tarjonta lisääntyy.

TAITEEN PERUSOPETUS, TAVOITEKUVA

Taiteilla hyvinvointia kaikille

Opetus- ja kulttuuriministeriö laatii pitkän ajan suunnitelman, jonka avulla taiteen perusopetus saatetaan kaikille lapsille ja nuorille mahdolliseksi. Suomalaisista lapsista yli puolet pääsee lähipalveluna toteutettavan opetuksen pariin. Taiteen perusopetukselle on omia tiloja tai tiloja käytetään yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Myös lukiolaiset osallistuvat omien koulupäiviensä yhteydessä taiteen perusopetukseen. Aikuisilla on mahdollisuus opiskella työn ohessa tai sen jälkeen.

Taiteiden perusopetus toimii edelläkävijänä erilaisten oppijoiden opetuksessa. Maahanmuuttajaväestölle tarjotaan myös taiteen perusopetusta osana heidän kotouttamistaan. Jokaiselle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, joka huomioi oppijan edellytykset ja hänen kulttuuritaustansa. Opettajat tekevät monialaista yhteistyötä mm. terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Uutena toiminta-alueena on lasten ja aikuisten vuorovaikutteinen toiminta.

Monenlaisia mahdollisuuksia oppia

Taiteen perusopetuksessa tarjotaan mahdollisuus opiskella monenlaisia, laajuuksiltaan vaihtelevia kokonaisuuksia, joiden välillä oppija voi valita omien resurssiensa ja kiinnostuksensa mukaisesti. Lahjakkaiden ja innostuneiden oppijoiden opetukseen panostetaan merkittävästi. Nämä oppijat pääsevät etenemään aina korkeakouluopintoihin asti. Koko maan kattava opetusverkko tarjoaa hyvin monelle heistä mahdollisuuden saada koko opetus lähipalveluina aina varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle asti.

Niille oppijoille, joilla ei ole mahdollisuutta tai kiinnostusta sitoutua kovin kiinteästi opetukseen, on mahdollisuus osallistua taiteen perusopetuksen suppeampaan opetusmuotoon. Tämä sopii myös monelle aikuiselle, jotka haluavat kehittää itseään tai ovat löytäneet aiemman harrastuksensa uudelleen. Taiteita käytetään laajassa mitassa myös ennalta ehkäisevänä hoitomuotona, kuntoutuksessa ja muun hoidon tukena.

Yhteistyö on voimaa

Taiteen perusopetus toimii kiinteässä yhteistyössä muun kasvatus- ja opetustoimen kanssa. Korkeakoulut toimivat taiteen perusopetuksen opettajien täydennyskouluttajina saaden samalla lisätietoa opetuksen sisällöistä ja käytännöistä kentältä. Korkeakoulujen opettajat osallistuvat työelämäjaksoilla taiteen perusopetuksen arkeen. Taiteen perusopetuksen ja korkeakoulujen opetuksellinen ja tutkimuksellinen yhteistyö on aktiivista ja saumatonta.

Aikuisväestön koulutuksessa toimitaan yhdessä vapaan sivistystyön opetuksen kanssa. Monet taiteen perusopetuksen opettajat voivat toimia opettajina molemmilla sektoreilla.

Opettajien kelpoisuusehdot pidetään edelleen korkeina. Opettajien työnteon edellytykset ovat mielekkäät, koska työehdot ja -olosuhteet ovat asianmukaiset.

Opettajien ammatti on arvostettu vientituote

Suomalainen opettajankoulutus tuottaa taiteen perusopetukseen päteviä ja korkeasti koulutettuja opettajia, jotka ovat valmiita koko ajan kehittämään opetusalaansa. Heillä on laaja substanssiosaaminen, hyvät vuorovaikutustaidot ja mittava opettajankoulutus. Nämä taidot huomataan myös ulkomailla, yhä enemmän tehdään kansainvälistä asiantuntijayhteistyötä ja vierailut suomalaisissa oppilaitoksissa ovat arkipäivää. Kaikilla opettajilla on korkeakoulututkinto ja yhä useammalla ylempi korkeakoulututkinto joko ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta.

TAITEEN PERUSOPETUS, UHKAKUVA

Kaikki ovat samassa veneessä

Taiteen perusopetuksen eroa vapaan sivistystyön tarjontaan ei ymmärretä. Opetustarjonta siirretään pääosin kansalaisopistoille ja opetukselle varatut tuntimäärät kutistuvat olennaisesti. Opetuksen tavoitteellisuus ei voi toteutua eikä sen tarjonnassa voi ottaa huomioon oppilasaineksen koko kirjoa, tarjolla on vain yhtä laajuutta. Erityislahjakkaat oppijat siirtyvät yksityisopetukseen.

Opetusta tarjotaan ainoastaan kurssi kerrallaan, jolloin oppilaiden ja opettajien vaihtuvuus on suuri. Oppilaitosten kehittäminen pysähtyy eikä useimmilla paikkakunnilla ole omia taideoppilaitoksia. Opettajat joutuvat toimimaan opetukseen soveltumattomissa tiloissa ilman asianmukaisia työvälineitä. Opetusryhmät ovat suuria eikä yksilöllisiä tarpeita kyetä tunnistamaan.

Vain varakkailta on mahdollisuus saada palvelua

Tuntiperusteista valtionosuutta ei enää jaeta, eikä enää ole olemassa taiteen perusopetuksen laajaa oppimäärää. Opetustarvetta täyttämään syntyy yksityisiä oppilaitoksia, joihin opettajat valitaan tuotannollistaloudellisin perustein. Näiden oppilaitosten toiminta perustuu lukukausimaksuille, joita pystyvät ainoastaan varakkaimmat maksamaan. Opetuksen ulkopuolelle jää paljon lapsia ja nuoria. Tämä aiheuttaa yhteiskunnan eriarvoisuuden lisääntymistä.

Opetus eriytyy muusta kasvatuksesta ja koulutuksesta

Yhteistyö muun kasvatus- ja opetustoimen kanssa loppuu. Oppilaitokset saattavat toimia jopa samoissa rakennuksissa, mutta opetus toteutetaan erillään. Taideoppilaitosten keskinäiset yhteisprojektit lopetetaan. Kutistuvan koulutuksen myötä alan tutkimus- ja kehitystyö päättyy korkeakouluissa, eikä toimintaa enää kehitetä järjestelmällisesti.

Kehitys- ja yhteistyö vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa päättyy. Varhaiskasvatuksessa lapsilla on vain harvassa kunnassa mahdollisuuksia päästä taiteen perusopetuksen piiriin. Terveystuolto lopettaa taiteen käyttämisen kuntoutuksen ja hoidon tukena huolimatta aikaisemmin saaduista hyvistä tuloksista.

Opettajien kelpoisuus vaatimukset on poistettu

Opetustarjonnan laadun valvonnan vähentyminen aiheuttaa sen, etteivät sitä toteuttavat oppilaitokset ole kiinnostuneita opettajien kelpoisuuksista tai pätevyyksistä. Myös laista ja asetuksesta poistetaan kokonaan taiteen perusopetuksen opettajien kelpoisuusvaatimukset. Opetusta siirretään paljon verkkoon, jossa kukaan ei valvo sen laatua. Aikaisemmat kelpoisuusvaatimukset täyttäneet opettajat hakeutuvat muille aloille, toimivat itsenäisinä ammatinharjoittajina tai siirtyvät ulkomaille.

SUOMI OSAAMISEN
KÄRJESSÄ 2030

OAJ

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

www.oaj.fi